

København's Universitetsjournal.

Anden Aargangs fjerde Hefte.

I.

Collegierne ved Universitetet.

c) Elersens Collegium.

(See Universitetsjournalen 1ste Aargang 3die Hefte No. 2. Item 2den Aargang 1ste Hefte No. 2.)

Elersens Collegium er stiftet af Etatsraad Jørgen Eler, Assessor i Høiesteret og Kammercollegium, ved Testamente af 27de Novbr. 1692, hvilket dog ikke skulde iværksettes, førend efter hans Husfrues Anne Margrethe Wandals Død, som skulde blive i Besiddelse af Boet, saalænge hun levede.

Fundatsen for dette Collegium, saavelsom for de andre under Universitetets Administration givne Elersens Legater, læses vel udførlig hos Hoffmann Tom. I fra Side 97, men er aftrykt efter en Copie, som er ganske afvigende fra de 2 Afskrifter jeg har for mig, den eene i Collegiets Qvitteringsbog, den anden i en haandskreven Forklaring over Universitetets Forvaltning af samtlige Elersens Døes Midler, som bevares i Universitetets Archiv. Og da denne Afvigelse ikke findes i Smaaetning eller i enkelte ligegyldige Udtryk, men i Udeladelse af hele Støder, i Forskielighed af Tal og Summer, med andet mere af Vigtighed; saa troer jeg at giøre saavel Eierne af Hoffmanns Fundatser. som andre der bekymre sig om disse Ting, en Tjeneste ved at lade Fundatsen afstrykke efter det Exemplar, som findes i Universitetets Archiv, hvor den lyder saaledes:

Fundatsen.

Jeg Jørgen Eler, Kongel. Majest. af Danmark og Norge, Etats- Justits-, Cancellie- og Kammerraad, samt Assessor udi Høiesteret, betænkendes de mange og store Velgierninger jeg haver annammet af Gud, og derhos min ydmygste Pligt, hvoraf jeg er skyldig at tiene og ære den Allerhøieste af al min Evne og Formue, efter den Tilladelse, som min allernaadigste Konge og Herre mig givet haver, over mine Midler selv som jeg lystre at disponere, som Hs. Kongel. Majest. Brev dateret den 18de May 1689 videre formelder; skienker og opofrer af et gudeligt Forsæt, frievillige og velberaad Hu, Gud til Ære, mit Fædreneland til Tjeneste, det Kongel. Universitet i Kiøbenhavn, og den studerende Ungdom til Hielp, Nytte og Forbedring, saavelsom fattige og nødsidende Mennesker til nogen Undsætning, efterfølgende af

mine Midler, som Gud mig naadelig i Aar efter mine salige Forældre forlenet haver, hvormed jeg i sin Tid, som i mit Testamente formeldes, efter min og min fiære Hustrues dødelige Afgang vil have forholdet, som følger:

I. §. 1. Forærer jeg i Jesu Navn til 16 Studiosos paa Universitetet 1600 Rdlr., hvilken Summa skal udsættes hos visse Folk paa Rente imod god og ndiagtig Forsikkring, saaledes som Vornepenge efter Loven udsættes bør, til 6 Procentum aarlig, saafremt Eiderne ikke skulde forarsage, at man maatte nsies med 5 Procentum; dog at Capitalen ikke til nogen af Professoribus maae udlaanes. Og skal den fulde Rente aarligen uddeles til fornævnte 16 Studiosos udi tvende Terminis, nemlig til 1ste Junii og 1ste Decembria, saaledes at enhver bekommer ligemeget; dog at een af bemeldte Studiosis, som skal være den besynderligste og have Indseende med de andre, nyder $\frac{1}{3}$ Deel mere end nogen af de andre. Formoder derhos, at plur. veneranda Facultas Theologica lader denneu af disse Alumnis som det meriterer, nyde Kosten in Communitate Regia, saa mange ikke tilforn har nydt samme Kost i den ordinære Tid; paa det at de desbedre kunde subsistere og anvende dette Stipendium til gode Bøgers Indkøb og anden Nødvendighed.

§. 2. Nok forærer jeg iligemaade til denne samme Brug 4000 Rdlr., som skal staae til Fremvært, saaledes, at naar af den aarlige Rente først saameget fradrages som til dette Collegii Huses og Bygnings nødvendige Reparation hvert Aar kan behøves, skal siden, hvis tilovers bliver, udsættes paa Rente (1). Og naar da Renterne, tilligemed Rentens Renterne kunde beløbe sig til en nye Capital, hvis Rente kan aarligen være nok til en nye Stipendiarium ligemed enhver af de forrige at underholde, skal Rector og Professores Consistoriales med den nye Stipendiaris forøge dette Collegium, indtil ei flere derudi kan have Rum. I hvilken Fald Renterne af fornævnte fire Tusinde Rigsdaler *) skal saalænge staae til Fremvært, indtil deraf kan fremvoxe saa stor en Capital, som kunde behøves til Collegii Bygning med nogle flere Bærelser for Alumnis at forøge. Og naar det er skeet, kan Fremværtten af bemeldte Capital i efterfølgende Aar igien anvendes til flere Alumnorum Underholdning som sagt er.

§. 3. Og paa det denne min velmeente Gave kunde desbedre frugte til Guds Kirkes Opbyggelse og mit Fædrenelands Gavn og Nytte, vil jeg at af disse Alumnis de 8 skulle med Fliid lægge sig efter Theologien; dog saaledes: at 2 af demem **) ex professo tracterent Controversias Theologicas eller Theologiam Polemicam, saafom den hidindtil i vores Kirke har været dreven siden Reformationen. Tre i andre ***) skulde ex professo besitte sig paa at forstaae historiam & antiquitates ecclesiasticas, saavelsom Doctrinam Patrum.

(1) Denne Omstændighed, at af Incrementecapitalen skulde aarlig tages, hvad som til Collegiets nødvendige Reparation kunde medgaae, har formodentlig giort, at man ikke har kunnet føre noget særskilt Regnskab over denne Forbedringscapital, men har blandet det med Hovedcapitalens.

*) "Tusinde Rigsdaler" Roffm.

***) Tallet er udeladt hos Roffm.

***) Atter Tallet udeladt hos Roffm.

Nok andre trei *) iligemaade at perfectionere sig in *Philologia sacra* til at kunde blive gode interpretes *S. Scripturae*. Af de andre 8 **) *Alumnis* vil jeg, at tvende skulde være *Medicinae Practicae Studiosi*, og om nogen af disse kunde gjøre saa god *Progres* i samme *Studio*, at de af *amplissima Facultate Medica* kunde kendes dygtige til at *exercere Praxin Medicam* hos fattige Følk, skal der være dennem tilladt at blive i dette *Collegio* og nyde dets *Beneficio* over den ordinære Tid, ja saalænge det dennem lystet, og de sig forsvarligen forholder, efter den *Maade* som alle *Alumnis* i dette *Collegio* foreskrives (2). Saa vil jeg og, at tvende andre skulde være *historiarum, Politices & Juris Publici Studiosi*, en *Mathematicum superiorum* og en *Mathematicum inferiorum*. Nok tvende andre at lægge sig med *Slid* efter *Philologiam latinam* ***), saa at de kunde ansees dygtige fremfor andre at betjene *Rectorum* eller *Collegiarum* *Beskillinger* i de fornemste Skoler her udi *Nigerne*. Og paa det desbedre kan crages, om disse ovenbemeldte *Alumni*, enhver i sit antagne *Studio* saaledes fremmes som tilborligt og mueligt, vil jeg formode og ønske, at de af *Onis. Professores*, som ovenbemeldte *Videnskaber* paa *Universitetet* profiterer, lader sig være ansliggende, ikke allene at raadsføre og manuducere bemeldte *Alumnos*, men endog at fordrø *Specimina* af dennem, *publica* eller *privata*, ligesom *Leilighed* gives og dennem godt synes. Og hvis i saa *Maader* skulde befindes, at nogen af disse *Alumnis* ikke kan eller vil gjøre den *Profect*, som billigen af dennem bør forventes, da skal *Onus. Ephorus* (som skal være en af *Professoribus Consistorialibus*) med samtlige de andre *Consistorialium* *Samtykke*, have *Magt* saadanne at udvise fra dette *Beneficio*, og andre om hvilke kan have bedre *Forhaabning*, i deres *Sted* igjen dertil at antage.

§. 4. Til dette *Beneficium* maae ingen annimmes af dennem, som *Theologica* skulde tractere, uden de som in *Examine Theologico* have meriteret *Laudabilem* eller *Haud illaudabilem* *stationem*. Men af de andre ingen uden de som in *Examine Philosophico* have erhholdet ligesaadan *Censuram*, og derforuden siden in *Examine Theologico* have beviist sig ikke at være ukyndige in *Principiis Religionis orthodoxae* (3). Thi som det ikke skal være *Alumnis Theologiae* formeent, at de jo i andre lovtige *Studiis* tillige sig maae *exercere*, saa skal det og være meent om de andre *Studiorum Alumnis*, at de maae *exercere* sig in *Theologicis*, særdeles paa *Prædikestolen*, paa det, om de ikke i *Fremtiden* befordres i det de fornemmelig har *studieert*, de dog kunde befindes dygtige til *Prædikeembedet*, derudi at tiene *Gud* og finde deres *Brød*.

*) Nok andre *Alumnis*.

***) Læser her atter udeladt, ligesom siden bestandig i denne §. *Alumnis*.

(2) Dette er ved et nye e *Rescript* efter det *medicinske Facultets* *Foreskilling* saaledes indbrænkset, at de *Mediciner* der ligge paa *Frideriks Hospital* eller *Accouchementshuset*, og nyde der *Stipendium*, bør frastige sig *Collegiet*.

****) *latinam* udelades hos *Alumnis*.

(3) Ved den nyeste *Statution* for *Kjøbenhavns Univers.* *Cap. VI. §. 6* er den *theologiske Examen* eftergivet *Studiosis Juris & Medicinae*; hvilke i det *Sted* skulde lade sig *privatum* af en *Theologus* prøve, og fremlægge hans *Vidnesbyrd* om, at de have *grundig Kundskab* i *Religionen* og *Christendommen*. Da allerede førend denne *Kundskabs* *udførelse*, var denne *Bevilgning* givet alle *Alumni* paa *Eriksen's Collegium*, som ikke ligge paa en *theologisk Plads*.

Overalt vil jeg, at ingen hertil antages, uden de som ere fødte her i Rigerne af danske eller norske Forældre, og ere bekiendte, ikke allene af ovenhjemelte Profect, men endog af Gudstrygtighed og Skikkelighed i Liv og Levnet. Og maae de som til dette Beneficium antages, nyde det udi 5 Aar og ei længere, formedelsk hvad og hvis Recommendation eller Dispensation derudi begieres kunde, saafremt de imidlertid forholde sig saaledes, som denne min Fundats udkræver. Magnif. Dnus. Rector med Dnis. Consistorialibus udvælger de dygtigste Personer dertil af demnem som Ephorus velbetænkt presenterer. Dog at, om nogen af min eller min Hustrues Familier dertil sig angiver *), da de, frem for alle andre, dertil at antages **), endfioint de ikke endda ere af den Naturitet og Profect, som tilforn meldes: alleneft at de i Guds frygt, Edruelighed og Skikkelighed befindes som tilforn sagt er ***).

§. 5. Med Exercitiis disputatoriis, declamatorijs og Precibus solemnibus (paa hvilke og Ephorus undertiden vilde lade sig finde), samt Stipendii Uddeling og Professorum Consistorialium visitatione i Collegio til fornævnte Terminer forholdes det paa samme Maade, som in Collegiis Walschendorffiano og Mediceo. Og maae ingen have den Frihed at logere andensteds uden for Collegium (4), eller at holde nogen Børneskole inden Collegium ****), og dog nyde dette Stipendium. Ei heller maae nogen af Stipendiariis reise tit og længe af Byen, og ei ovee 3 eller 4 Uger i et om Aaret, uden nogen usorbigængelig Fornødenhed kunde indfalde. Men skulde nogen over et Fierdingaar udeblive, da hannem $\frac{1}{4}$ Deel af det aarlige hannem tilhørende Beneficio at afstrækkes *****).

§. 6. Til Dnos. Consistoriales legerer jeg 1300 Rdlr., hvoraf Renten aarlig gen til demnem æqualiter skal uddeles til en Kiendelse for deres Omhu at udsætte Collegii Midler vel og betænkelig som sagt er paa Rente; saa og for at høre Stipendii Regnskab aarlig St. Georgii Dag ellet næste Dagen derefter paa Consistorio; item for at have Omfarg, at alting med denne min Fundats ordentlig og vel efterkæmmes *****).

Ligemaade skal Ephorus hujus Stipendii (som altid skal være en af Dnis. Consistorialibus, og af demnem udvælges hver 5te Aar, alternatim en af Theologis og en af de andre Professoribus) for denne hans Umage i at have sittig Ovsigt med Alumnis i Collegio og at giøre aarlig Regnskab for dette Stipendio, nyde den aar-

*) "Dertil dygtige befindes og det beaieres" Hoffm.

***) "Da de altid frem for andre Competenter dertil at admitteres" Hoffm.

****) "Endfioint — — sagt er "denn: hele Tilfætning udelades hos Hoffm. paa dette Sted, in n forekommer dog siden, fioint i forandrede Udtryk.

(4) Fra denne Indskrænkning ere dog Studiosi Medicinæ i flere Tider undtagne, naar de for at øve deres Studium, ligge som Assistentes paa Hospitalet eller Accouchementhuset, uden Stipendium der at nyde.

*****) "eller — — Collegium" dette udelades hos Hoffm.

*****) "a nentes" Hoffm.

*****) Hos Hoffm. læses dette Tilfæg til denne §: "dog i de Aaringer, som alle Collegii Midler ei skaae udatte for 6 Procento, om det er mueligt, eller i det ringeste for 5 Procento, nyder Dni. Consistoriales intet af dette Legato". De te er vrd en Bidrærelse taget af Borkens Collegii Fundats. See denne Journalls 1ste Aarg. Pag. 112 b.

lige Rente af 700 Rdlr. som jeg til hannem legerer, og derforuden sin Contingent lige med de andre Consistorialtbus af ovenbemeldte 1300 Rdlr. efter den Waade som sagt er.

S. 7. Til et Collegium for bemeldte 16 Alumnis og dets første Indrettelse desfiner og legerer jeg 8000 Rdlr. *) hvoraf Dni. Consistoriales, saasnart den Tid er kommen, at denne Fundats Skal sættes i Bærk og Leilighed dertil gives, ville kiobe en af de Residentiis Professorum eller andre større Gaarde, som in Vicinia Universitatis & Temporum ejusdem ere beliggendes og have nogen bekvemmelig Gaardsrum og Hangerum, saavel som grundmuret Bygning; hvor da bemeldte Alumnorum Bævelser magelig og vel kunde indrettes. Og hvis den forefindende Bygning ikke dertil kunde være nok, at da Dni. Consistoriales, efter den fornemste Bygningens Raad og Forslag, vilde lade derhos saamegen nye Bygning forfærdige, som med den forrige Bygning skikkeligst kunde accordere; saa at der bliver i det ringeste 3te **) dobbelte Kammerer, paa enhver af hvilke 2 Alumni kunde tilsammen logere, foruden et skikkelig Oratorium og en commodum Locum til et Bibliothek, saavel som hvis andet til Alumnorum og Collegii nødvendige Brug behøves. Hvilket formodes med bedste Menage, og saavidt mueligt er ziirligen forfærdiges. Til hvilken Bygnings og de derudi behøvende Kammerers første Indrettelse med Borde, Stole og Sengestæder ***); dersom ovenbemeldte Capital ikke skulde forslaae, da Skal Dni. Consistoriales have Magt, den ganske Capitals Rente at indeholde udi et, to eller flere Aar, indtil den kan beløbe sig saa høit, at deraf magelig kan bekostes, hvis fornøden er, baade til Residentens første Riib, og dernæst til den nye Bygning og det ganske Collegii Indrettelse som meldet er. Og Skal Kiølden under Husene bruges til Alumnorum Bredved at forvares udi, og til anden Collegii Nødvendighed. Men Haven at bruges til en smuk Urtehøve, hvortil Indgangen Skal være fra Collegio, og Nøglerne at forvares af Inspectore Alumnorum, som Skal under Ephori Direction have Indseende dermed, at den holdes i Fred og god Hævd paa samtlige Alumnorum Bekostning. Skal og i Collegio nogle aparte Bævelser, hvor skikkeligst fee kan, indrettes til en Portner, som Skal lukke i og op Aften og Morgen, holde Gaarden og Gaden paa Collegii Fortog rene, og bestille alt andet som Collegii Medicei Portner er anbefalet, hvorfor han aarlig nyder 1 Rdlr. af hver Alumno, og derforuden Renten af 200 Rdlr. som jeg dertil legerer ****). Dette mit Collegium, naar det saaledes indrettet vorder, kan, om saa synes, kaldes Collegium Elertianum.

II. Til Trinitatis Kirke, hvor jeg haver kiobt og bekostet mit Leiersted, forærer jeg i Jesu Navn Et Tusinde Rigsdaler, at Kirkens Bygning af den aarlige Rente kan have Hielp til sin nødvendige Reparation og Conservation. Hvorimod jeg vil have mig forbeholden, at naar mine Forældres, mit, min Husfrues og Dørens Liig (5) udi samme vores Grav ere nedsatte, den da ikke nogen Tid derefter Skal

*) "Eyv Tusinde Rigsdaler" Hoffm.

**) "8 er udeladt hos Hoffm.

***) "saavel som Jernovne" lægges til hos Hoffm.

****) "Skal og i Collegio — dertil legerer". Dette hele Sted er udeladt hos Hoffm.

(5) Den Sal. Stifter havde høit 2 Døtre, som vare uheldig omkomne i Operahuset Brand paa Amalienborg 1689.

aabnes til andre Liigs Medsættelse, og at den imidlertid altid af bemeldte Capitals Rente vedligeholdes.

III. Jligemaade funderer jeg til vor Frue Skole her i Kiøbenhavn 50 Rdlr., af hvis aarlige Rente Brød skal gives hver Aften til fattige Skolebørn (6), som flittigen tage deres Bog vare i Skolen.

Bemeldte Rente skal, saasnart den indkommer, leveres til Rectorem scholæ her sammesteds, at denne min Fundats kan efterkommes; hvorover forbemeldte Collegii Ephorni med reliquis Dnis. Consistorialibus for Guds Skjld vilde have Indseende, at saadan min Gave ikke i Skolen *) til nogen anden Brug henvendes, end som sagt er.

IV. Nok giver jeg til de Fattiges Hospital ubi Wartov her i Kiøbenhavn 150 Rdlr. **), at af den aarlige Rente 3 ***) Senge til fattige og nødlidende Mennesker underholdes med hvis dennes ugentlig til Ophold gives, efter den Maade som med de andre Senge i bemeldte Wartov er forordnet.

Og skal Forstanderen oppebære Renten hver Aar hos det Kongel. Universitet, som Capitalen paa Rente udsætter (7), og derfor skal have Magt at fordrø Regnskab, naar behov gøres, af Forstanderen, paa det beskædne kan vides, om denne min Almisse der udi Hospitalet saa rettelig vedligeholdes som det sig bør. Til samme 3 ****) Senge og Fattiges Ophold udi Hospitalet, skal fattige Lemmer antages, som haver været ærlige og uberygtede. Hvilke og dertil nomineres af min og min Hustrues Familier, saalænge nogen af enten tilbage er; men *****) siden af det Kongel. Universitet. Jeg vil og, at, om nogen af mine egne eller min Hustrues Paarørende skulde, det Gud forbyde, trænge til denne min Almisse, da de, frem for andre, skulde dertil befordres.

V. Endelig til en Studiosi Udenlandsreise giver jeg 3000 Rdlr., som skulde sættes paa Rente, og Renten til hannem aarligen leveres til hans Studeringers Fortsættelse og hans Ophold paa fremmede Universiteter og Steder, hvor berømmelige og lærde Mænd findes, og bedst Leilighed gives til at forfremmes i det Studio, han sig paatager haver. Thi det skal staae enhver, som derte Stipendium nyder, frit for at studere, hvad hannem lyst: allene at han er født af gode, ærlige Forældre, særdeles af dem som kunde have vel forskjldt af Publico, og frem for alle andre,

(6) Denne Gave af Brød eller Skoster er nu i Følge af Skoleforordningen 1756, forvandet til Penge, som repareres tilfældig med de øvrige Skolens Stipendier.

*) "i Skolen" er udeladt hos Hoffm.

***) "Et Tusinde Rigsdaler" Hoffm.

****) "3" er udeladt hos Hoffm.

(7) Denne Capital har Universitetet for længe siden afgivet til Directionen for Wartovs Hospital, som besørger den udfat. Men de 3 Senge belægges af Familien.

*****) "3" er atter her udeladt hos Hoffm.

*****) "men siden — — Universitet" udelades hos Hoffm. og denne Periode saaledes forbunden med den følgende: "saalænge nogen af enten tilbage er, at, om nogen af mine egne" o. s. v.

dem som ere af min eller min Hustrues Familier. Og skal samme Studiosus have et godt Nygte for sin Gudfrugtighed, Ærlighed, Rydsfhed, Ædruelighed, Tærvælg-
hed og Flittighed, naar han til dette Stipendium annammes. Saa skal han og da allerede befindes af saadan Profect, hvoraf man vel kan formode, at han i Fremti-
den kan vorde dygtig at tjene Gud og sit Fædreland i nogen Bestilling, som af
Litteratis bør betienes. Dog at, hvad denne Post med Lærdommen angaaer, vil
jeg, at saameget mueligt, med min og min Hustrues Paarsørende dispenseres *).
Saa skal og min og min Hustrues Paarsørende, saalange nogen er tll, have Ret til
dette Stipendium at nominere, og Dnis. Consistorialibus at præsentere en dygtig
Person, som skal reversere sig til velbemeldte Dnos. Consistoriales, at hvis han be-
findes dette Stipendium at misbruge, og ikke til sine Studeringers Fortsættelse paa
fremmede Stæder at anvende med saa god Flid og til den Ende, denne min Hun-
dats udkræver, han da skal være pligtig, uden nogen Forevending, at lægge tilbage
igien alle de Penge, han af dette Stipendio haver annammet. Han skal ellers nyde
dette Stipendium i 4 Aar. Men hvis saa skee, at han ikke reiste paa fremmede
Stæder, som sagt er, uden 3 Aar (hvilken Tid han i det ringeste skal opholde sig
udenlands) da maae han endda nyde det for det 4de Aar her hjemme, saafremt han
ikke inden dets Forløb efter hans Hiemkomst bliver til nogen Bestilling befordret.

Og som min Villie er, at saalange nogen af mine eller min Hustrues Paarsø-
rende er til, de da skal have Nærtighed at nominere til alle ovenbemeldte mine Sti-
pendia og Gaver de Personer, som dennem Tid efter anden nyde skulde, dog at der-
med forholdes i alle Maader efter det, som om enhver Gave og Stipendio sagt er:
saa vil jeg have det forstaaet om saadanne min og min Hustrues Familier, som ere
udi publikve Bestillinger eller nogen hæderlig Stand, være sig Mandfolk eller Qvind-
folk, som her udi Kongens Riger og Lande boesatte ere. Og for al Ueenighed her-
em imellem begge Familier at forekomme, vil jeg, at den fornemste og ældste i en-
hver Familie skal med fortaevnte Nominationsrettighed alternerere. Iligemaade om
nogen som er af bemeldte Familie, skulde behøve nogen af oftbemeldte Beneficiis, da
efterdi de altid skulde være nærmest dertil frem for andre, efter den Maade som sagt
er, vil jeg, at der og hermed skal alterneres imellem min og min Hustrues Fami-
lier, saa at, om nogen af min Familie noget Beneficio nydt haver, skal næst derefter
en af min Hustrues Familie dertil annammes: og saaledes at forholdes, saa tit dyg-
tige Competenter af begge Familier til et Beneficium at nyde concurrerer. Men
naar enten af Familierne er udgaacen, da skal den overblevne Familie, saalange den
er til, have Nominationsret allene.

VI. Jeg forærer endnu til fattige Syge og Sengeliggende her i Staden 5000
Rdtr., hvoraf Renten aarligt skal distribueres af Ephoro Collegii til 3 Terminer,
iblant, hvilke den ene Termin kan rammes paa den Dag om Aaret, da den almægtige
Gud mig her fra Verden bortkalder. Og skal det stande Dnis. Consistorialibus frit
for at determinere, til hvor mange og hvormeget til enhver skal uddeles udi alle
3 Terminer (8); dog at ingen denne Almisse nyder, uden de have et godt Nygte, og
at enhveres Nødtørstighed paa bedste Maader iagttages.

*) "Dog at — dispenseres" dette Sted udelades hos Hoffm.

(8) Saa den Capital er for længst af Universitetet afleveret til Directionen for de Fat-
tige, som besørger Renten uddeelt, uden at Ephorus eller Consistorium sig dermed besætte.

Alle ovenskrevne mine Fundatser, Gaver og Foraringer beløbe sig til den Summa 41200 Rdlr. *), hvilke Rector Universitatis Hauniensis og samtlige Professores Consistoriales, vilde paa den Tid, som i mit Testamente beskikkes, efter min og min kiere Hustrues dødelige Afgang under deres Hænder annamme, og bedst mueligen sørge for Capitalerne, at ingen af demnem, formødelst Forsømmelses Skyld, bliver uvisse: item at bemeldte mine Gaver og Fundatser i alle Maader vel efterkommes, som de for Guds retfærdige Dom, hæie Dyrighed, og min og min Hustrues Naarørende i sin Tid agter at forsvare. Men skulde velbemeldte Rector og Professores finde sig med alle disse Capitaler at forestaae formeget bebyrdet, da kan det staae i deres egen Behag. om de den Capital til vor Frue Skole, item den til Bartovs Hospital, samt den til fattige Syge og Sengeliggende destineret vilde overlevere til dennem, som Inspectionen derover er betroet her i Staden, og derpaa annamme deres Revers, at de forsvarligen og efter min Intention i samme Fundatser dermed vilde omgaaes: derhos jeg dog formoder, at velbemeldte Rector og Professores vilde for Guds Skyld have Indseende med, at og disse Fundatser ikke i nogen Maader forrykkes.

Til Executores over denne min sidste Villie, alle ovenskrevne Gaver og Fundatser angaaendes, haver jeg selv begieret og nomineret mine høitærede kiere Svogre, Belæde og Velbyrdige Povel Winding, Assessor i den Høieste-Ret, Cancellie og Consistorial-Collegiis, samt Professor paa det Kongel. Universitet, Belæde og Velerværdige Doctor Hans Wandal, S. S. Theologiæ Prof. P. og Assessor i Consistorial-Collegio, som jeg ikke tvivler, at de jo skal bære al muelig Omsoarg og Nidkerhed for, at disse mine velmeente Fundatser efterkommes og fuldkommelig iværksætles. Og hvis inden den Tid nogen af ermeldte mine kiere Svogre, som godvilligen sig have paataget at være mine Mandatarii efter min og min Hustrues Død, skulde ved Døden afgaae, eller anderledes ved Svaghed forhindres, da han, tilligemed den Andens Raad og Samtykke en i sin Sted dertil at nominere og formaae, som han kiender og meener beqvem og tienslig dertil at skulle være, paa det at intet af alt dette, som er min sidste Villie, skal blive forglemt og efterladt. Til Bitterlighed og ydermere Bekræftelse haver jeg alt dette, som foreskrevet staaer, med egen Haand underskrevet og mit vaanlige Signet høstrykt. Og efter min venlige Begiering haver næstbemeldte tvende gode Mænd, som mine høitærede kiere Svogre, dette, tilligemed mig underskrevet og forseglet. Actum Kiøbenhavn den 29de Novbr. 1691.

Jörgen Elers, (L. S.)

Povel Winding. (L. S.) Hans Wandal. (L. S.)

Anno 1700 den 4de October er dette Testamente udi begge Testamentariorum Nærvarølse læst paa Consistorio. Tektor

O. O. Worm,
Academiæ Secretarius.

Saa snart Frue Elers Nav 1700 ved Døden var afgangen, blev Testamentet aabnet i Consistorium, og Voet af de i Testamentet forordnede Mandatarier, Professorerne Povel Winding og Hans Wandal toget under lovlig Skifsebehandling; ligesom disse ogsaa af

*) "39500 Rdlr." Hoffm.

Consistorium bleve udvalgte til at modtage de af Auktionen indkommende Penge og bringe Alting i Rigtighed efter Fundatsen, for hvilken Møje dem blev bevilget Renten af de 700 Rdlr. som Fundatsen tillægger Ephorus.

Efterat alle Boets Eiendomme ved offentlig Auktion vare giorte i Penge, og de til Familien legerede Summer, hvilke allene udgjorde 20853 Rdlr. 2 Mk. 8 Sk., til enhver udbetalte; beløb sig den rene Beholdning ifkun til 27752 Rdlr. 2 Mk. 8 Sk. Af denne Capital tilhørte endda efter Testamentet betydelige Summer til Wartovs Hospital, til de Fattige i Conventhuset, saavel som til Trinitatis Kirke og vor Fyve latinske Skole. Det var uden Tvivl en Feil, at man søkkede Capitalen ved strax at udbetale saa store Summer til Legatarierne, da Testamentet tilholdt strax at gjøre den hele Capital frugtbringende, og af de indkommende Renter efterhaanden at fornyde Vedkommende. Ligeledes ilede man alt for meget med at faae Collegiets Bygning opført, hvortil medgif en betydelig Deel af Hovedstolen, efterat man først havde kjøbt en Bygning i Kannikestræde, som siden fandtes usffikket til at indrettes til en Studenterboelig, og maatte derfor nedbrydes, da den ikke kunde blive solgt, og en nye Bygning opføres paa sammes Grund. Dette Værk blev drevet med saa megen Jær, at Elersens Collegium kunde inaugureres den 18de Novbr. 1705, og 16 Studenter indlægges, som hver skulde aarligen nyde 24 Rdlr. Blant de første Alumnus ere mærkbare: 1) Johannes Daniel Ramus, som Aaret derefter gif ud af Landet, og antog den Papisistiske Være; hvorom mere ved en anden Leilighed; 2) vor berømte Polshystor Hans Gram, som blev antaget til Studium Math. Superiorum; og 3) Biskop Peder Hersleb, antagen til Studium Medic.

Det varede ikke længer end til 1708, da Consistorium indsaae den begangne Feil, og fandt sig nødsiget at nedføre Alumnernes Antal til 11 med Inspector, hvorved det skulde forblive, indtil Fremværcapitalen kunde føde saameget af sig, som kunde strække til at bestyere de ledige Pladser. Dog skulde det imidlertid vare andre skikkelige Studenter tilladt at indtage de ledige Kammere og have der frie Værelse, uden at være forbundne til at iaatage Disputerøvelser og andre Collegiets Statuter. Alligevel blev ved denne Reduktion de Tilbaageblivendes Distributs lidet forøget indtil 27 Rdlr. aarligen, hvilken siden i nogle Aar steg til 32 Rdlr.; ligesom og i Aaret 1712 endnu den 12te Alumnus blev antaget.

Aar 1715 tilbød Consistorium saavel de Committerede for de Fattiges Væsen her i Staden, som Directionen for Wartovs Hospital, at modtage, de første den til Stadens Fattige legerede Capital 5000 Rdlr., den sidste de til 3 Senges Vedligeholdelse i Wartov skienkede 1500 Rdlr., i Kraft af den Artikel i Fundatsen, som giver Rectør og Professorer, ifald de skulde finde sig for meget bebyrdede med alle disse Capitaler at foretaae, Magt til at frasige sig disse og andre til offentlige Stiftelser skienkede Capitalers Administration til dem, som Directionen for saadanne Stiftelser var anbetroet.

Capitalerne var Directionen vel paa begge Steder villig til at modtage; men da de formeente, at Legaterne efter Fundatsen kunde have været fuldbyrdede til 1ste Junii 1711, saa forlangte de simple Renter af Capitalen fra denne Tid af; hvilke Consistorium vel i Førstningen vøgrede sig ved at betale, forestillende, at de vare medgaaede til Collegiets Bygning; at en stor Gaard, Legatet tilhørende, var solgt under Varderingen, og endelig: at Renterne fra Hans Majestæt saa sildig paa Aaret indkomme, at $\frac{1}{2}$ Aars Rente der:

over aarlig tabes. Men da Directørerne vedbleve deres Paastrand, bekvemmede Consistorium sig til at udbetale disse Legater med 5 Aars Rente, hvorved, saavelsom ved de til samme Tid udbetalte Legater til Trinitatis Kirke og vor Frue latinske Skole, Capitalen formindskedes 9625 Rdlr. Ved denne Afgang saae Consistorium sig nødt til at tage den Beslutning, at de paa Collegiet ledig blivende Pladse efterhaanden skulde indgaae og Distributsen ophøre, indtil Capitalen atter kunde være til den Summa, at Fundatsen paa nye kunde sættes i Værk. Dog bleve de ledige Kammere imidlertid anviste fattige Studenter til Beboelse, hvoriblandt de Seminarister bleve indtagne, som vare bestemte til Missionærer in partibus infidelium, for hvilke ellers efter Kongel. Befaling en egen Inspection paa Regentsen skulde været indrømmet.

Til disse Vanheld kom endnu den ulykkelige Ildbrand Aar 1728, som ikke allene forøgede Collegiets Bygning, men forvandskede ogsaa adskillige Legater tilhørende Capitaler, som vare udestaaende i afbrændte Bygninger, hvoriblandt $\frac{1}{2}$ Deel af en betydelig Capital, som stod i Plets afbrændte Sukkerhuus paa Gammeltorv, blev Debitor ved Kongel. Resolution eftergivet *): saa at de Clerikale Legaters hele Beholdning under Universitetets Administration, beløb sig efter Branden til 13000 Rdlr. Af disse beholdne Penge fik Consistorium Aar 1729 Kongel. Befaling at besørge Collegiet paa det sparsomme opbygget, at i det mindste 16 Studenter kunde have frie Værelse der, indtil Capitalen med Tiden kunde tiltage og Renten deraf blive uddeelt. Bygningen blev da strax opført saaledes som den nu sees, men med Distributsen skede ikke Begyndelse, førend Aar 1751 i Sal. Dr. Holms Ephorie, endskjønt allerede i Aaret 1742 den daværende Ephorus havde gjort Forestilling om, at Alumni maatte nyde hver 20 Rdlr. aarligen, hvorpaa dog intet den Gang, wiist af hvad Aarsag, blev resolveret.

Collegiet blev da i ovennævnte Aar paa nye inaugureret, og Renten af 16000 Rdlrs. Capital udbetalt efter Fundatsen til 16 Alumni, til hver 45 Rdlr. aarlig; siden faldt den til 36 Rdlr., men steg atter til 40 Rdlr., hvorved den siden er forbleven.

Det af Sal. Etatsraad Elers funderede Reisetipendium paa Capital 3000 Rdlr. har ikkun en eneste nydt før Kjøbenhavns Ildbrand, som dog for de Misligheders Skyld som vare indløbne med Capitalerne, maatte lade sig nøie med 100 Rdlr. i Stedet for 150. For nærværende Tid er dette Stipendium 112 Rdlr. 3 Mk., og oppebæres af Mag. Christian Ramus, som er nomineret dertil af Hr. Generaladjutant Løvenørn.

Til Bøgers Anskaffelse for Alumnernes Brug, havde Stifteren bestemt 500 Rdlr., af hvis Renter Bøger skal indkøbes og hensættes paa et i Bygningen dertil bestemt Værelse. Til samme Brug bestemmes de Multer som falde paa Collegiet for Døns Forsømmelse, Udeblivelse af Collegiet, samt hvad der tilbageholdes i Vacanserne. Derved er

*) Dersom den for nogle Aar siden afdøde rige Sukkerrasindar Pelt, vntelig en Søn af denne Pelt som levede i Ildbranden, havde været underrettet om, hvad saavel dette Legat, som det Foskille, havde tabt ved hans Fader, kunde man ventet, at han vilde have erstattet disse Stiftelser dette Tab af sin anseelige efterladte Formue. Men hvad han af Uvidenhed har forsonit, tør man maaskee haabe, vil blive oprettet af dem, som hans store Formue er faldet i Hænder; allerbest da der iblandt disse ere Mand, som selv skaffe af Videnskaber, vide at sette Prisd paa deres Dyrkere.

Bibliothekets Fond Tid efter anden anseelig forøget. Imidlertid finder jeg ingen Udgift i Regnskaberne navnet til Bøgers Indkøb, førend Aar 1780; ligesom og Bibliothekets Regnskab føres under et med Collegiets indtil 1770, da de først begyndte at adskilles; dog kom denne Adskillelse ikke ret i Stand, førend i Hr. Conferentsraad Lühners Ephorie 1773, som har givet dette Collegiums Regnskab en ordentligere Form end det hidindtil havde haart. Fra denne Tid af er Bibliothekets Regnskab ført for sig selv, og dets Fond været saa anseelig, at Bibliothekets Beholdning ved sidste Regnskabs Afsættelse beløb sig til 2715 Rdlr. 3 Sk. 7 St. For denne Sum kunde en betydelig Deel Bøger indkøbes, om man ogsaa skulde blive nødt til at giøre et lidet Skaar i samme, ved at tage af denne Beholdning til nyt Inventariums Anskaffelse, hvilket, da det siden Ildbranden ikke har været fornyet, er paa alle Kammere saa brovsfaldigt, at det af nyt maade anskaffes; og derfor at angribe Collegiets Hovedstuel, vilde giøre Skaar i Alumnernes Stipendier. — Det kunde maaskee paatvovles, om disse smaae Biblioteker i deres nærværende Forsætning giøre de Studerende nogen virkelig Nytte; men at de jo kunde giøre det, her ikke tvivles, naar de bleve anlagte efter en vis Plan, et godt Valg giøre i Bøgenes Anskaffelse, og nøie paasee, at ingen Bøger forkam ved Udlaan. Det var maaskee ogsaa at ønske, om Inspektor Collegii eller en anden af Alumni som dertil havde Lust og Duellighed — isald ikke Ephorus selv vilde paatage sig denne Nøie — vilde en Time om Ugen holde en literarisk Forelæsning paa Bibliothekets Sal, og der giennemgaae og foreviise Bøgerne, paa det Alumni kunde vide, hvad de eiede, og hvorledes de skulde nytte deres Forraad.

Ved dette Collegium har, førend den store Ildbrand, været et Karitetskammer, hvortil jeg finder, at en vis Jørgen Hansen Tange har i Aaret 1715 skienket adskillige Exotiske Kariteter, og lovet flere.

Endnu er ved samme en liden Bygning i Gaarden, bestemt til Laboratorium for de medicinske Alumni, hvor de kunne foretage anatomiske Dissectioner, og andre til deres Studiums Fremme nyttige Øvelser og Operationer. Bruges det nu ikke dertil, da er det Vedkommendes Skyld, som derover skulde have Opsigt.

Hvad som for Næsten kunde være at bemærke om dette Collegium, har jeg allerede anført i Anmærkningerne til Fundatsen. Ikkun et Stykke staar endnu tilbage, som behøver en nærmere Forklaring. Dette angaaer Udnævnelserne til de ledige Pladser paa Collegiet, hvorom har været en langvarig Strid imellem Consistorium og Legatets Patroner d. e. dem af Familien, som efter Fundatsen troede sig berettigede til at belægge disse Pladser. Her var denne Strid heftig i Sal. Conferentsraad og Amtmand Løvensrns Patronat, og gik saavidt, at man fra begge Sider begjærede det danske Cancellies Decision, hvorfra Sagen dog blev henviist til Lands Lov og Ret. Løvensrns Eftermand Geheimeroad og Oberpresident Braem udvode denne Ret uden synderlig Modsigelse; men da Patronatet efter hans Død kom til afgangne Generaladjutant og Major Løvensen, paatog sig daværende Procantler, nu Biskop Janson, at udføre Universitetets Nominationsret i en vidtstaaende Deduction, hvori han paa Universitetets Vegne erklærede Patronen, at man ventede af ham, han herester ikkun proponerede 3 Candidater, hvoraf Consistorium forbeholdt sig at nominere den ene: efterlod han dette og foreslog ikkun een, holdt sig Consistorium besværet at sætte tvende andre Fundatsdygtige med paa Listen. Derved er det hidindtil blevet, at Patronen har foreslået 3 Candidater, og Consistorium udvalgt den ene af dem. Dog maaskee jeg ikke forbigaae, at naar Patronen har nævnet nogen af de 3, som

Han især ansæede Pladsen, er Consistoriets Valg næsten altid faldet paa denne; hvilket dog er blevet anseet mere som Høflighed end som Pligt.

De ovenansførte Patroner vare alle af Stifterens Slægt; de af hans Husfrues Familie, der havde lige Ret med hine til at alternerer i de ledige Pladsers Besættelse, have i mange Aar, og næsten fra den Tid da Collegiet begyndte at blive frugtbringende for Studenterne, været Præster paa Amager, i Professorernes Rald. Disse have stedse holdet sig roelige, og ventelig anseet det som Fesonte at røre sig i denne Striid; dog have de ikke forsømt, naar Leilighed gaves, at evaluere denne Tielighed, og forskaffe sig andre Tieligheder til Siengield.

Consistorium har grundet sin Paastand paa disse Ord i Fundatsen Art. I. §. 4. Magnif. Dnus. Rector med Dnis. Consistorialibus udvælger de dygtigste Personer dertil (til Collegium) af dennem som Ephorus velbetænkt presenterer. Familien derimod anfører til sin Favour den V Art., hvori udtrykkelig siges: Og som min Villie er, at saalænge nogen af mine eller min Husfrues Paargrende er til, de da skal have Rettighed at nominere til alle ovenbemeldte mine Stipendia og Gaver de Personer som dennem Tid efter anden nyde skulle; dog at dermed forholdes i alle Maader efter det som om enhver Gave og Stipendio sagt er o. s. v.

Jeg maae forundre mig over, at begge Parter have villet finde en Modsigelse imellem disse tvende Aarordninger; hvilken Consistorium i en til Kongen under 26de Novbr. 1768 indgiven Ansøgning har søgt at have til sin Fordeel, ved at bemærke, at Familien selv, lige indtil Conferentsraad og Amtmand Lovensørn, ikke havde forstaaet Fundatsen anderledes, end at den ikkun havde Ret til at nominere adskillige Subjecter, hvilke Ephorus efter Fundatsens Bydende skulde presentere Consistorialibus, og hvoraf igien Consistoriales skulde udvalge den som blev skikket at være den værdigste. Lovensørn derimod i sin Erklæring over denne Ansøgning af 9de Julii 1769 (som er falden mig i Hænder) gaaer en anden Vej, og tilstaaer, at en virkelig Modsigelse her har Sted, men forklarer den deraf: "at dette Testamente ikke paa eengang er skreven, og at da den Sal. Mand skrev den V Art., havde han forandret hans Tanker, og altsaa fundet for godt at forandre den I Art. 4 §, og i Steden for at befale, at Ephorus, som det er uvisst hvem dette skulde være, skulde presentere nogle, hvoraf Consistorium skulde vælge den dygtigste, fastsætter han, at hans og Husfrues Familier, saalænge nogen af dem er til, skulde nominere de Personer, som hans Stipendia og Gaver nyde skulde. Og da det er bekendt (lægger han til), at ved en Mand's sidste Villie opheves hvad han forhen haver anordnet, hvortil han ved den ham allernaadigst forundre Facultate restandi er positivret, og han nu i den V Art. ophever hvad han i den I Art. 4 § haver fastsat, og det som han i den V Art. haver sagt, er og bør ansees for hans sidste Villie". Ved denne Forklæringsmaade har den Sal. Mand nok ikke gjort Familiens Sag bedre.

Jeg for min Part seer aldeles ingen Modsigelse imellem disse Artikler, hverken tilsyneladende eller virkelig. Fundatsen maatte forfattes saaledes, at den kunde gielde for evige Tider; det maatte derfor bestemmes, hvorledes med Alumnorum Udnævnelse skulde forholdes, naar Familiens Ret til Udnævnelse var udslettet; og denne maatte nødvendigvis engang faae Ende, allerhelst da den var bunden til visse Requisitioner, som ikke engang kunde finde Sted hos alle af Familien, saasom at de skulde være boesatte i Kongens Neger og

Land, være Mand i offentlige Bestillingen o. s. v. Fundator erklærede derfor først sin almindelige Villie, som skulde gælde for alle Tider, i I Art. 4 §, og dernæst sin specielle Villie, som skulde gælde for den Tid, nogen af hans Familie var til af de bestemte Requirister, i V Art.; og dennes Efterlevelse har Familien unægtelig Ret at paastaae. Naar dette ikke var den V Art. Meening, havde den aldeles ingen. Hvad skulde bevæget Stifteren til, saa nøie som han gjør i denne Art., at bestemme i hvad Orden Familien skulde udøve denne Ret, naar den ikke bestod i andet, end i at presentere adskillige Subjecter for Ephorus, som igjen skulde presentere saamange af dem som han syntes, for Consistorium, hvilket atter skulde have Magt af disse at vælge een efter eget Behag? Saadan en Ret kunde han aldrig vente, at hans Familie skulde faae Lyst at gives meget om.

Men denne Familiens Paastand bestrykes end videre af det Ord nominere, som Stifteren betiener sig af, naar han taler om den Rettighed, han vil have sin Familie til lagt. Dette Ord har Consistorium meget urigtig forstaaet om at foreslaae, at presentere flere Subjecta. Sat. Lovens viiser meget vel i ovennævnte Erklæring: at den vedtagne Forstand af Nominatio allene kan passe sig paa et Individuum, hvorimod Presentatio forudsætter flere; og hvor Valg skal have Sted, maae der være flere end een. Han bemærker: at i Kirkeretten, hvor der gives Forskiel imellem de Maader som Præstekald besettes, adskilles Presentatio, Electio og Nominatio, hvilket sidste Ord bruges der om et Individuum, naar Kirkepatronen har Ret til Kaldet allene at bortgive. "Da nu (siger han til) Nominatio og Electio ikke kan bestaae tilsammen, og Nominatio aldeles passer paa et Individuum og Electio præsupponerer flere, og da Etatsraad Elers sidste Villie er, at hans og Fruens Arvinger skulle nominere, og altsaa et Individuum udvægne til hver af hans Stipendia og Gaver, saa haver han eo ipso" — jeg tør ikke sige med Lovens "annulleret", men ikkun limiteret for nogen Tid: "den I Art. §. 4, og naar Arvingerne vilde være paastaende, finder jeg ikke engang, at de have nødig at lade det nominerte Individuum Consistorio presentere". I det sidste kan jeg ikke give Sal. Lovens Ret. Upaarvivselig bør den nominerte Person presenteres Consistorium, som stedse beholder Ogsigt med Familiens Nominationsret, og bør paasee, at ingen optages i Collegiet, uden i Overensstemmelse med Fundatsen. Men det troer jeg, beroer paa Patronens eget Godsbefindende, om han, foruden den Nominerede, vil presentere flere, ifald der paa den første skulde være noget at sige; endskiønt Patronen i dette Tilfælde bør vente, at Consistorium holder inde med Pladsens Besættelse, indtil en nye af ham kan blive nomineret.

Men for igjen at komme til Ordet nominere, hvorpaa det i denne Striid saameget beroer; saa have vi i nyere Tider erhholdet en autentisk d. e. af Lovgiveren selv bestemt Forklaring over dette Ord i den nyeste Fundats for Univ. af 7de May 1788, hvor i det VI Cap. §. 3. siges: "at samtlige Professores Theologiæ ordinarii fremdeles skal beholde jus denominandi til Communitetet og Regentsen, men Provsten i sin Tour skal allene have jus proponendi". Her kan vel ingen Tvivl være om, at Nominatio eller Denomination bruges om et Individuum. Ja i samme Bemærkelse har Consistorium selv nyelig forklaret Ordet til Favn for Ephorus af det Hopnerke Legat; saa at det ikke uden Inconsequens længer kan modsætte sig den Elerke Families Nominationsret i den Forstand, som Sal. Conferensraad Lovens og Geheimeraad Braem have paastaet at udøve, og virkelig udøvet den.

De nuværende Patroner ere: paa Stifterens Side Hr. Generaladjutant *Løvensgrn*, Capitain i Søetaten; paa hans Hustrues Professor *Jacob Baden*.

Collegiets Beholdning var ved sidste Regnskabs Afreggelse den 4de April d. A. 27726 Rdlr. 1 Mk. 11 Sk., foruden Bibliothekets, hvorefter ovenfor er meldet.

Ephorus er for Tiden Hr. Justitsraad og Professor Bugge, og Alumni estes deres Andradelses Lede følgende:

- 1) Fred. Carl Schiern, Stud. Philol. prof. fra 26 May 1790, Inspector.
- 2) Hieron. Laub, Stud. Philol. facr. af Familien fra 8 Junii 1791.
- 3) Christ. Gorm Rimkilde, Stud. Philol. lat. fra 6 Novbr. s. A.
- 4) Ole Sadolin, Stud. Histor. eccl. fra 1 Febr. 1792.
- 5) Lauritz Sahl, Stud. Jur. fra 17 Martii s. A.
- 6) Simon Bugge, Stud. Medic. samme Dag og Aar.
- 7) Mr. Christian Voesen, Stud. Theol. fra 6te Julii 1793.
- 8) Georg Nassou, Stud. Theol. fra 14 Julii 1793.
- 9) Georg Andr. Münster, Stud. Med. fra 16 Julii 1793.
- 10) Fred. Vager Breddorff, Stud. Jur. publ. fra 8 Febr. 1794.
- 11) Samuel Friedlieb Zimmerman, Stud. Histor. eccl. fra 16 April s. A.
- 12) Jacob Baden, Stud. Theol. af Familien fra 9 Julii 1794.
- 13) Morten Wendelboe Münster, Stud. Theol. fra 13 Aug. s. A.
- 14) Knud Aagaard, Stud. Theol. fra 4 Sept. s. A.
- 15) Niels Jacob Volbroe, Stud. Math. super. fra 1 Oct. d. A.
- 16) Vacant.

Til Slutning bør jeg ikke undlade at melde om en Gave, som denne Stiftelse for saa Aar siden har erholdt ved en af sine forrige Alumni Hr. Justitsraad og Høiestrets-Advocat Uldahl. Hans Gavebrev til daværende Universitetets Rector er af 16de Junii 1791, og lyder saaledes:

”Den Understøttelse jeg i Aarene 1763 og 64 nød af Eiersens Collegium, var mig da saa overmaade vigtig, at jeg derfor skylder den varmeste Taknemmelighed, ei allene mod Stiftelsen selv, men endog mod den værdige Mand, som nævnte mig, Sal. Prof. Jens Schelderup Sneedorff. Til et lidet Brevs derpaa, og som Gien-gield for hvad jeg har oppebaaret, har jeg besluttet at give bemeldte Stiftelse 300 Rdlr. dansk Courant, til den Ende, at sammes aarlige Rente skal tilfalde Stif-telsens ældste Alumno, som finder Lovkyndighed, Politik eller Oeconomie, og til Pladsen er udnavnt af Sal. Professor Sneedorffs Børn og deres Efterkommere eller Arvinger. Jeg giver mig derfor den Ære herom at underrette Deres Velbaarenhed som nuværende Rector Magnificus, hengivenst bedende: De vilde have den Godhed at sørge for, at bemeldte Summa næstkommende 1ste December kunde blive mod-tagen under samme Opsigt og Bestyrelse, som Stiftelsens øvrige Midler, og deref-ter gives frugtbringende, samt anvendes til det ovennævnte Diemærke. Kiøben- have den 16de Julii 1791.

Uldahl.

I sit Takfjælsesbrev af 10de Septbr. s. A. udbad Consistorium sig nogen nærmere Forklaring om Fundators Villie i Henseende til den Clausul: at den Alumnus som maatte nyde Diensten af de legerede 300 Rdlr., skulde være nomineret af Sal. Prof. Sneedorffs

Børn og Efterkommere eller Arvinger, da for nærværende Tid ingen af dem havde jus nominandi, og dersom nogen af dem i sin Tid fik denne Rettrighed, saa var der dog efter Fundatsen altid 2 Nominatores, og det altsaa endda kunde hende sig, at ikke just nogen af de Candidater, som havde i Forigt de foreskrevne Egenstaber, var udnæmt af Sal. Suedorffs Efterkommere eller Arvinger.

Hvorpaa Hr. Justitsraaden i Siensvar til Rector af 31 October s. A. erklærede: at han efter den givne Oplysning skraafaldt bemeldte Clausul i sit Brev af 16de Julii, og var tilfreds med, at Renten af de legerede 300 Rdr. tillagdes den ældste Alumnus paa Cæsars Collegium, som studerer Lovkundighed, Politick eller Oeconomie, uden Hensigt til hvem der har nævnet ham til Pladsen.

II.

Det Londeman — Rosencronffs Collegium — i Haabet.

Da jeg nu har beskrevet alle de Collegier eller Studenterboliger, som for nærværende Tid ere ved Kiøbenhavns Universitet, bør jeg ikke undlade at melde om en Udsgt, som Universitetet endnu har — skjønt vist nok temmelig langt borte — til et nyt academisk Collegium i Tiden.

Edvard Londeman, i nogle Aar Professor ved Kiøbenhavns Universitet, siden Lector Theologiae i Bergen med Biskops Charakter, og adlet med Tilnavn af Rosencrone, fik i Aaret 1749 Kongel. Tilladelse at oprette en adelig Sædegaard, ved Navn Rosendahl, som han havde tilkiøbt sig i Bergens Stift, Sundhortejn, Qvindherrereds Skibrede og Kirkesøgn, og som allerede tilforn havde Privilegier af et Baronie, til et Stamhuus for sine ægte Børn og Descendenter til evig Tid, og derover at udstøde en Erektionsakt.

Af denne Erektionsakt, som er dateret Bergen den 9de Septbr. 1749, og hvoraf en vidimeret Sienspart er i Universitetets Forvaring, vil jeg her anføre den 15 §, som lyder saaledes:

”Skulde efter Guds Villie ved Tidens Længde af min ægte Affom ganske og aldeles uddøe, og ingen efter Aars Proklamation ved Gazerterne sig lovlig anmelder, saa der aldrig noget Menneffe bliver tilbage i Verden til Stamhuset at arve efter denne Oprettelse, da har Gud indskude mig i mit Hierte, at naar den Tid i Verden kommer, at der er ingen Arving mere til dette Stamhuus af mit Blod, at jeg Gud til Ære, Fædrenelandets Nytte, Guds Kirkes Fremvert, Studeringers Forfremmelse, legerer, Stenker og bortgiver det ganske Stamhuus Rosendahl med alle dertil hørende Herligheder, Eiendomme og Jordegods, efter Skikker og Jordegods:

bøger, til det Kongel. Universitet i Kiøbenhavn, og det paa efterskrevne Bilskaav, at for det

1ste Stamhuset uimodsigelig og uryggelig skal være og forblive det af mig oprettede Stambuus, føre Navn af mig selv, og kaldes de Rosencroners Stambuus, funderet og stiftet af Biskop Edvard Londeman de Rosenchrone, og maae ingenlunde bortsalges enten ganske eller tildeels, enten heel eller stykkeviis, men altid usforanderlig være, blive og kaldes de Rosencroners Stambuus usforandret til Verdens Ende, men

2) at af samme Stamhuses aarlige visse Indkomster skal samles et Fond, hvoraf skal funderes, oprettes og i fuldkommen Stand sættes et Collegium Academicum, for nogle af de gudsfrygtigste, dydigste og tillige lærdeste Studentere ved Universitetet, hvilket oprettede Collegium Academicum skal bære sit Navn af mig som dets Stiftere, og kaldes de Rosencroners Collegium Academicum, funderet og stiftet til Universitetet i Kiøbenhavn af Biskop Edvard Londeman de Rosenchrone, og skal i samme, naar det er istandbragt, hvilket paa den Tid, saasnart mueligt er, skal fuldføres, frem for andre indtages de Lemmer, som tilstrækkeligen kan legitimere sig at være enten af mine egne, eller mine tvende salige Hustruers, nemlig Marie Christine Wielandt og Anne Christine Nyegaards Slægtninger og Forvandre, naar de det meritere, da de imod andre samme Collegii Lemmer nyde dobbelt Stipendium og ellers de bedste Leiligheder og Herdele i Huset. Dernæst reflecteres paa andre duelige og velforiente Studentere ved Universit., som befindes at være de bedste Philologi og Poeter *), og endelig tvende Studentere af den islandske Nation **), som ere stikkelige, lærde, og kan give et godt Haab.

Mine Tanker om dette Collegii Indretning og mit Forslag bliver som følger: at om Stamhusets aarlige Afgifter under god og forsvaerlig Forvaltning af visse vederbestige og arlige Mænd, ere og blive aldeles visse, saa kan Indtagterne paa nogle Aar til den Summa sammensankes og opløbe, at deraf kan kjøbes eller bygges og indrettes et Hus med Gaardrum og Haugeplads, paa et beqvemt Sted i Kiøbenhavn til oftbemeldte Collegii Indrettelse, og siden, naar Collegiihuset var istandsat, derudi da kunde indtages til Logements og Stipendiorum Nydelse, enten mange Studentere med tarvelige og maadelige Stipendiis, eller færre Studentere med større Stipendiis, dog at enhver nyder ligemeget, undtagen de der beviise sig at være mig eller mine salige Hustruers Paarørende, som før er meldt.

Det øvrige overlades og med denne min Forskrivning overgives til bedste Indretning og Disposition til det samtlige Kiøbenhavnse Consistorio, Rectori Magnifico, samtlige Professoribus og den daværende Biskop over Sieland, som alle med

*) Saa. Biskop Londeman ho'dtes selv for at være en af den Tids gode latinske Digtere. Møen om over af ham: *Paulus panegyricus ad Henric Borncman Hafn.* 1704 fol. I m er det eeneste Skri't, jeg veed man har af ham.

***) Biskop Londeman var fød i Island 1681 af en dansk Fader og en islandsk Moder, men kom til Sannemark i sit 8de Aar, og blev her opdraget.

samlet Raad for Guds Skyld og til hans Ære ville foranstalte, indrette, vedligeholde og forbedre dette Collegium, som de allerbedst og forsvarligst paa deres Samvittigheder og for Guds Domstol kan være gestændige, og bør de samtlige for bemeldte Stamhusets, samt Collegii Indtægter og Udgifter til Academiets Patron godaarlig Rigtighed aflægge. Til Slutning maatte Collegii Indrettelser forfattes omrent efter den Form og Stiftelse med Stipendiis, item Stipendiorum Forhøielse i sin Tid, en aparte Brandstødkasse eller Fond, efter det saameget vel indrettede Collegium Medicum i Kiøbenhavn, og bør bemeldte Collegii Foundation, som af forbemeldte gode Herrer forfattes, forsynes med Høikongel. alernaadigst Confirmation og Approbation paa Collegii saavel indvortes sem udvortes Istandsettelse og Forbedring.

Stamhuset Rosendahl beløber sig med det derunder tilføjte Jordegods til 579 $\frac{1}{2}$ Edr. Hartkorn efter dansk Maal.

Paa det at det kan vides, hvem de Arvinger ere, efter hvis og deres Descendents endelige Afgang Universitetet kan vente at komme i Besiddelse af Baroniet Rosendahl, vil jeg anføre dem i den Orden, som de findes nævnte i bemeldte Erektionsakt, uden dog at kunne giøre Rede for, hvormange af dem have Børn og Descendenter, og hvilke disse ere:

Stamhuset Rosendahl gaar da i Arv

- 1) til Stamherrns yngste Søn, nuværende Geheimeraad og Greve Marcus Gerhard Londeman de Rosencrone, Eier af Nøragergaard i Nørre-Jylland, samt hans ægte Descendenter, Mand eller Kvinde, saalænge nogen af dem er til.
- 2) Hans ældste Søn Major Hans Christopher Londeman de Rosencrone — er død som Etatsraad uden Livsarvinger.
- 3) Hans Datters Frue Gertrud Pernille Dyckers ældste Søn, og successive af hans ægte Afkom, eller om han ei er til, da hans ægte Descendenter, saalænge nogen Mand eller Kvinde af ham igjen lever.
- 4) Hans Datters Frue Marie Margarethe Hofs ældste Søn og ægte Afkom og Descendenter, Mand og Kvinde, saalænge nogen af dem er tilovers.
- 5) Hans Datters Edvardine Marie von Kalnejs ældste Søn og ægte Afkom paa lige Maade.
- 6) Hans yngste Datter Marie Christine Wielandt Londeman de Rosencrone, der siden skal være bleven gift.

Men er hun og med al sit ægte Afkom og Descendenter uddød, ”da tiltrædes Stamhuset” (Naer Fundatsen) ”af den efter Fødselen nærmest fra mig nedstigende Arving, dog at Svendbarn gaar for Møebarn, Mandslinie for Qvindelinie, den ældste for den yngste i et og det samme Køn; Stamhusets sidste Besidderes Børn for samms Sødsfende, og saaledes forholdes efter denne Foundation med alle dem som af mit Blod nedstige, saa

Den 4de

Frid. Aug. von Linstow	"	"	"	"	"	Laudab.
Joh. Herr. Mohr	"	"	"	"	"	Laudab.
Soren Bay	"	"	"	"	"	Laudab.
Soren Schouboe	"	"	"	"	"	Laudab.
Joh. Buschman	"	"	"	"	"	Laudab.
Ole Borch Pectel	"	"	"	"	"	Laudab.
Joh. Peter Top	"	"	"	"	"	Haud illaud.
Niels Rosenkilde	"	"	"	"	"	Haud illaud.

Den 6te

Peter Petersen	"	"	"	"	"	Laudab.
Bernh. Frid. Reineke	"	"	"	"	"	Laudab.
Jens Zeuthen Reineke	"	"	"	"	"	Haud illaud.
Lars Henriksen Kagaard	"	"	"	"	"	Haud illaud.
Peter Kavnkilde	"	"	"	"	"	Laudab.
Soren Torfelsen Møller	"	"	"	"	"	Non contemn.
Peter Ddrich Kierulff	"	"	"	"	"	Laudab.
Joch. Peter Broust	"	"	"	"	"	Haud illaud.
Jacob Wedel Hvalfse	"	"	"	"	"	Haud illaud.
Niels Lauritz Holm	"	"	"	"	"	Haud illaud.

Den 10de

Neder Raae	"	"	"	"	"	Laudab.
Christian Werner Hviding	"	"	"	"	"	Haud illaud.
Henrik Rohde	"	"	"	"	"	Haud illaud.
Anton Martini	"	"	"	"	"	Haud illaud.
Niels Jacob Møller	"	"	"	"	"	Haud illaud.
Carl Frid. Gortwald	"	"	"	"	"	Haud illaud.
Peter Graae	"	"	"	"	"	Haud illaud.
Jac. Wanting	"	"	"	"	"	Non contemn.

Den 11te

Christen Schorring	"	"	"	"	"	Laudab.
Martin B. sterboe	"	"	"	"	"	Laudab.
Peter Hansen	"	"	"	"	"	Laudab.
Emanuel Tauber	"	"	"	"	"	Laudab.
Ovend Busch Bruun	"	"	"	"	"	Laudab.
Sigvard Jrgens Rosfod	"	"	"	"	"	Laudab.
Thore Pectel	"	"	"	"	"	Laudab.
Bertel Christian Ludv. Møller	"	"	"	"	"	Laudab.
Christian Lund	"	"	"	"	"	Laudab.
Isaac Kras Smidt	"	"	"	"	"	Haud illaud.

b) Philologiske Prøve.

Den 2den October.

Frid. Christian Woserup	"	"	"	"	"	Laudab.
Peter Brandt	"	"	"	"	"	Laudab.
Joh. Henr. Schow	"	"	"	"	"	Haud illaud.
Christian Krogh	"	"	"	"	"	Laudab.
Christen Nygdal	"	"	"	"	"	Laudab.
Frider. Radvich	"	"	"	"	"	Haud illaud.
Caspar Gottfried Tietche	"	"	"	"	"	Laudab.
Nic. Lassen Thorning	"	"	"	"	"	Haud illaud.
Joh. Vilsted	"	"	"	"	"	Laudab.
Ole Wøller	"	"	"	"	"	Haud illaud.
Jens Greve	"	"	"	"	"	Laudab.
Dolle Frid. Brammer	"	"	"	"	"	Haud illaud.
Peter Nic. Levinson	"	"	"	"	"	Haud illaud.

Den 7de

Joh. Didrich Tode	"	"	"	"	"	Laudab.
Andreas Pontoppidan	"	"	"	"	"	Laudab.
Joh. Joh. Klagenberg	"	"	"	"	"	Laudab.
Rasmus Toxen Helms	"	"	"	"	"	Laudab.
Joh. Landorf Holm	"	"	"	"	"	Laudab.
Joh. Hammer	"	"	"	"	"	Laudab.
Christian Werner Hviding	"	"	"	"	"	Laudab.
Poul Christian Tom. Hvidt	"	"	"	"	"	Laudab.
Henr. Laur. Nic. Steenbuch	"	"	"	"	"	Haud illaud.
Joh. Müller	"	"	"	"	"	Haud illaud.
Jac. Holm Schibbye	"	"	"	"	"	Laudab.
August Meldal Bruun	"	"	"	"	"	Haud illaud.
Joh. Jøns	"	"	"	"	"	Laudab.
Laur. Pay	"	"	"	"	"	Laudab.
Christoph. Andresen	"	"	"	"	"	Laudab.
Joh. Conrad Bächler	"	"	"	"	"	Laudab.

Den 8de

Joh. Voetius Hoyer	"	"	"	"	"	Laudab.
Adam Wilhard Glahn	"	"	"	"	"	Laudab.
Benjam. Sidenius	"	"	"	"	"	Haud illaud.
Joh. Joseph Woserup	"	"	"	"	"	Laudab.
Georg Severin Woserup	"	"	"	"	"	Laudab.
Thom. Rudolph Thiele	"	"	"	"	"	Laudab.
Rasmus Knudsen	"	"	"	"	"	Haud illaud.
Nic. Nielsen Weisner	"	"	"	"	"	Haud illaud.
Ole Borch Pectel	"	"	"	"	"	Laudab.
Thore Pectel	"	"	"	"	"	Laudab.
Dines Hiering Nostrup	"	"	"	"	"	Haud illaud.

Dines Guldberg Høegh	Haud illaud.
Ancher Bisted	Haud illaud.
Fridr. Orenbol	Haud illaud.
Joh. Christian Schelling	Haud illaud.
Christoph. Heide	Haud illaud.

Den 9de

Fridr. August von Linstov	Laudab.
Joh. Georg Nielsen	Haud illaud.
Knud Storm	Haud illaud.
Lars Henriksen Nagaard	Haud illaud.
Joh. Thorleivius	Non contemn.
Henrik Schou	Haud illaud.
Matthias Thorsrup Hulegaard	Laudab.
Joh. Jac. Stub	Laudab.
Joh. Gerh. Stub	Haud illaud.
Joh. Hiort	Haud illaud.
Joh. Frid. Møller Wiørn	Haud illaud.
Christoph. Vøgh	Laudab.
Peter Joh. Vinberg	Laudab.

Den 11te

Andreas Hagerup Gyldenpalm	Haud illaud.
Henr. Christian Selchau	Non contemn.
Frid. Ludv. Salthoug	Haud illaud.
Anastatius Neess	Laudab.
Thorsten Johansen	Haud illaud.
Joh. Peter Top	Laudab.
Anthon Martini	Haud illaud.
Frid. Christian Bierregaard	Haud illaud.
Laurig Sattrup	Haud illaud.
Jac. Hegelund Egerod	Non contemn.
Bernh. Frid. Meinike	Laudab.
Andreas Winding	Laudab.

Alf de Candidater som havde underkastet sig begge den philosophiske Examens Prover, bleve følgende udmærkede, ved at indkaldes for Censores og offentlig berømmes;

Christen Schisring.
 Joh. Henrik Mohr.
 Caspar Gottfried Titche,
 Martin Vesterboe.
 Thomas Rudolph Thiele.
 Søren Bay.
 Emanuel Tauber.
 Bert. Christian Ludv. Møller.
 Svend Busch Bruun.

Freder. Christian Roserup.
 Georg Severin Roserup.
 Adam Wilhard Glahn.
 Andreas Winding.
 Sigvard Jørgens Rosoed.

IV.

Rectoratets Omstiftelse.

(som blev foretaget i forrige Hæfte).

Den 19de Junii d. N. nedlagde Hr. Doctor og Professor Claus Frees Horneman Rectoratet ved Universitetet, og overleverede samme til Professor Jacob Baden.

V.

Dødsfald.

I October døde Hr. Edvard Storm, en af vore første gode Digtere, efterat Smagen i Digtekunsten ved de Kiønne Vitenskabers Selskabs Stiftelse, og ved Tullins og Ewalds af dette Selskab fremtrukne Arbejder havde faaet en nye Skikkelse. En Deel af hans smaae Poesier ere samlede og udgivne under Navn af Erland Sivertsen 1775. Hans større Digte ere Bræger, Indfødsretten og Fabler og Fortællinger, de første gode Fabler i Oellerss Smag vi have paa Dansk efter mange ulukkkelige Forsøg. Som Digter har han stillet sig selv sit Prognostikon i Indfødsretten med disse Ord:

Den visner ei, min Tindings grønne Krands,
 Min Hæder Dimrings faaer, om just ei Middags Glænde.

Med disse Fortienester af vor Kiønne Litteratur forbandt han den endnu større, at han ingen Paastand gjorde paa Fortienester, var beskeden og noisom, og tilbragte sine sidste Leveaar, under et Frøbeligt Legems Byrde, med at bestyre en Underviisnings Anstalt, uden anden Velsøning, end Ungdommens Kiærlighed og taknemmelige Forældres Bedrøvelse over hans Hængang.

Af den danske Tilskuer No. 90 for d. N. erfares, at denne videde Digters poetiske Arbejder samles i en nye Udgave, som besørgeres af Hr. Prof. Rahbek, og at Ind-

tægterne af samme komme Digterens udkaarne Pleiesøn Studenten Poul Rasmusen til Fordeel.

I samme Maaned døde Hr. Prof. Peder Top Wandal, i en Alder af 56 Aar. Han var i sin Ungdom en af vore travleste Oversættere, og han have vi adskillige gode tydske Skrifter, saasom af Sallert, Jerusalem og andre, ogsaa dramatiske Stykkers Omplantning paa dansk Grund at takke: ved hvilke han dog mere berigede Litteraturen, end gavnede Sproget, eftersom han oversatte for at fortiene sin Underholdning, og maatte derfor arbejde med uvueligste Hastighed. Dog gav han sig ogsaa af med original Arbejder. Hans dramatiske Forsøg vare svage, og hadrede mere hans Hjerte, end hans Nømmes Gaver. Hans viatigste Værk er Beskrivelsen over de paa Jægerspris ved Mindestene hædrede Nævns Levnet; hvilken han dog ikke tilendebragte. Endskjønt han fra sin første Ungdom havde at kæmpe med Frang og Armod, og selv i sin tiltagende Alder var aflagt med en carvelig Ven, som Amanuensis eller Underbibliothekar ved det Kongel. Haandbibliothek, bragte han dog en Samling af danske Skrifter fra de allerældste Tider af tilveie, som ikke havde sin Lige, men som blev et Nov for Luerne i den uheldige Christiansborgs Slots Ildbrand den 26de Febr. d. A., efterat Samleren selv med Nød var undgaaet Cæruseren Cæsius's Skæbne.

Caplis quem fama est esse librisque
Ambustum propriis.

Dette Tab var saameget smerteligere, som man kunde ventet, at denne seldne Samling vilde bleven bevaret til Efterlægten's Brug, da den kort for denne uheldige Hændelse var bleven afhændet imod en vis aarlig Livrente til Godseieren Hr. Justitsraad Scavenius, som agtede at opstille den paa sit Herresæde Gjorsløv i Sieland. Men da Skæbnen forbød dette, har man dog det Haab til den sidste Eier, at han ikke vil forholde Publikum Cætzloget over denne saa smaaligen tilveiebragte Samling, som han skal have i Haandskrift. Den kunde tiene til Veiledning for andre, som havde Lyst at begynde en ligesaaдан Samling. — Forresten var Wanden almindelig elsket formedelt sin Godhed, Tjenstfærdighed og Jovialitet.

VI.

Forandringer ved Universitetet.

Hr. Etatsraad og Professor Matthias Saxtorff er beselet at have Sæde og Stemma i Consistorium.

Hr. Professor Juris Extraord. Cold er allernaadigst beskikket til Politimester i Ribebyen, med det Forbehold, at bestemme sig efter et Aars Forsløb, om han vil vedblive denne sidste Tjeneste, eller træde tilbage til Universitetet i sin hidtil havde Stilling.

Hr. Professor Kierulf er beskikket at være Meddirektor ved Theatret i afg. Edvard Storms Sted, uden dog at fratræde sine Forretninger ved Universitetet.

VII.

Tale i Anledning af Reformationen.

Den aaarlige Tale i Anledning af Luthers Reformation, saavel i Almindelighed, som særdeles i de danske Stater, blev den 14de Novbr. holdet paa Universitetets øverste Hørsaal af Hr. Professor Gamborg, som forestillede denne Reformations gavnlige Indflydelse, især paa Tanke- og Skrivefriheden i Religionsager, hvorpaa Luther har givet et Mønster, som bør følges, for at bringe Religionen til alt større Reenhed og Fuldkommenhed.

Til denne Tales Anhørelse indbød han ved et latinsk Programma paa 3 Ark 4to, hvori han undersøger de adskillige saavel ældre som nyere Philosophers Meeninger om hvad Pligt er.

VIII.

Vigtige danske Skrifter.

Da jeg første Gang indførte denne Artikel, forsømte jeg at udlade mig over mit Forsæt, og hvad jeg forstod ved vigtige danske Skrifter. Dette har forvoldet mig nogle Sidesød af en og anden misforndiet Skribent, som ventelig af blot Misforstand har anseet sine egne — hvo tør tvivle? — langt vigtigere Pensprodukter udstødt af vigtige Skrifters Klasse, fordi jeg med deres Tilfidesættelse har under denne Rubrik optaget andre, som i hans Dine — maaskee og i mine, naar vi vare bleven eenige om Begrebet af Vigtighed — forriente det langt mindre. For da at forebygge, at disse Herrer ikke længer skal segte i Luften, eller stumpe deres Høru paa mig, som de i disse striddare Tider saa høiligen behøve til værdigere Leilighed, maae jeg engang — bedre sildig end adbrig — forklare mig.

Det vilde været høist ubeskedent og overmodigt af mig, om jeg, ved at annelde vigtige Skrifters Recension, skulde tiltaget mig at bestemme Skrifternes litterariske Rang, eller at erklære dem for ringere af indvortes Gehalt, hvilket jeg forbigik. Denue stolte Tanke kunde jeg ikke vente, at nogen som kiendte mig, skulde tiltrøe mig; og det gjorde mig Ondt, at min Ven Tode *) da han forkyndte denne Journal i Iris, udtrykte sig i

*) See politisk og fysisk Magazin for Sept. d. A. S. 388.

Benſkabs Varme paa en Maade, at han let kunde opvække denne Mistanke. Journalen var bestemt til langt andre Hensigter, hvilke jeg til sin Tid har skrevet, og kvartalviis udvækker. Recensjoner toges ikkun med, for at variere Indholdet, og skaffe mig Leilighed til at ytre mine Tanker over et og andet, selv ofte til Journalens Hovedhensigt henblyvende. Jeg forbeholdt mig derfor at vælge Skrifter efter Lust og Lune, og burde ikke vente, at nogen vilde gaae i Netten med mig for Skrifternes Valg, men tage til rætte, ifald jeg kunde anbringe nogle ikke ganske uvigtige Tanker og Bemærkninger i Anledning af endog mindre vigtige Skrifter.

Men jeg lovede dog vigtige Skrifters Bedømmelse? — Det troer jeg ogsaa at have for største Delen holdet: det kommer ikkun an paa, at jeg afgior dette Ords Bemærkelse med de Herrer som læses med mig derom. Vigtige Skrifter kalder jeg da i Almindelighed saadanne, som gjøre en stærk Sensation i Publikum, det være sig formiddelt en udmærket Grad af Sandhed, Lærdom, Skarpsindighed, ægte Vittighed, god Smag; eller af forfærlige Paradoxor, skadelige Grundsejninger, falsk Vittighed, fordærvet Smag. De sidste kræve ligesaameget Recensenters Opmærksomhed som de første, og maaskee saameget mere, som et eneste godt Hored, *dulcibus vitis abundans*, kan i kort Tid nedbrude alt, hvad mange foreenede i lang Tid have været om at bygge. Blot saadanne Skrifter, som hverken levere noget betydeligt Bidrag til Kundskabs- og Oplysnings-Fondet, heller ikke kunne være farlige for den almindelige Tankemaade og Smag, vilde være de, der ikke kunde henføres under dette Prædicament. Imidlertid tilstaaer jeg gierne, at endog saa af disse kunne undertiden løbe nogle med denne Rubrik, og at jeg kan gribe feil af mere og mindre vigtige Skrifter, ja vel endog af dem som i ingen af de angivne Bemærkelser ere vigtige. Men det samme kan hendes Gudinden *Minerva* selv, at hun maat tage sig af Kosterne som ikke ere hende værdige. Selv hos hende drive Benſkab, Forlegenhed, Lune, og Paatrængenhed deres Spil, og lægge hende i en ond Stund, da hendes ellers aarvaagne Ugle sov, mangen Berelbals eller Skiftebarn hen, som hun ikke blev vaer, førend det var for siddigt. Hvi skulde det samme ikke kunde hendes mig som Recensent? *homo sum, humani nihil a me alienum puto.*

Saadan en Berelbals er den, som under Mærket s har draget denne Journal ved Haarene ind i den danske Tilfæer No. 80, for at sige mig, at jeg havde recenseret et Skrift, som hverken var vigtig (vigtigt), dansk eller udkommet. Om Vigtigheden meener jeg at have sagt nok. Om Danishheden skal jeg strax tale. Her ønsker jeg at vide, hvad det er for et Skrift jeg har recenseret, som ikke er udkommet. Sigtet dermed til Hr. Bozenhardts Reise til Wien i næstforrige Hæfte, saa ligger vel den hele Misforstand deri, at Forf. har grebet feil af det rette Ord — saadanne Misgreb hendes vel endog øvede Skribenter — og sagt: udkommet — da han vilde sige: bekendtgjort. Udkommet kan dog vel et Skrift siges, naar det er trykt og ikke suppresseret, hvad enten det saa ikkun er uddeelt som Msr. for Venner, eller bekendtgjort til Salg. Men just saadant Skrift, som er udkommet, uden at være bekendtgjort, kvalificerer sig snarest til at recenseres i en Journal, som indskrænker sig efter sin Plan til et lidet Antal af Skrifter, naar man finder noget deri, som er værd at excerperes for Publikum, hvilket det ikke kommer for Dine.

Men jeg kommer til min anden svære Synd: den, at jeg har recenseret Skrifter som ikke ere danske: atter tværtimod mit Løfte! — Da jeg i 7 Hæfter ikkun har recenset

ret 2 tydske Skrifter — latinſke af danſke Forfattere vil man dog vel ikke have udelukte — nemlig Grev Schmettau's politiſke Drømmerier, og den nys omtalte Reife til Wien; ſaa ſigter Bebreidſelfen vel ikke ſaa meget til, at jeg har recenſeret tydske Skrifter, ſom at jeg har recenſeret diſſe. Havde jeg i det Sted opfyldt mine Blade med Robespierre's Rodomontader, eller St. Juſt's Løgne; man ſkulde ikke allene have ladet diſſe baade i Tankemaade og Sprog udanſke Ting paſſere, men vel endog have opſøiet mig i Journaler ude og hjemme for min Friemodighed. — Skulde jeg forreſten behøve at undſkyldes, at jeg har recenſeret 2 tydske Skrifter, hvoraf det ene ikke allene er ſkrevet af en danſk Mand og overſat paa danſk, men ogsaa deſtilleret af alle vore politiſke Skribenter, og næſten blevet til deres ſymboliſke Bog; det andet ſkrevet og udkommet i Danmark, og ikke udkommet uden ſom Miſer. for Venner?

Alligevel maae jeg høre denne Bebreidſelfe, ikke allene af hin Minerva's vægte Barn i den danſke Tilſkuer, men ogsaa af en barmhiertig Skribent i det politiſke og phyſiſke Magazin for Septbr. d. A. Dog kommer denne i et vigtigere Vrind, ſom er at forſvare de til den theologiske Embedseramen forulykkede Candidater imod det theologiske Fakultet og mig. Og dette Forſvar fører han med ſaamegen Varme og Deeltagelſe, at jeg beſrygter, jeg kunde imod min Villie have trykket ham paa et ømt Sted, og at han ſeld kunde være iblant de Forulykkede, ſom af Forvivlelſe over at være udelukte fra Faareſtien, have maattet gribe til Skriveriet. I det mindſte, derſom man vilde ſlutte fra den liden Kundſkab han røber i Kirkehiſtorien, da han kender ſaalkidet til den ærverdige Barmhiertighedsbrødre's Orden, at han holder deres Navn endog for uædelt, til hans øvrige theologiske Kundſkaber, kunde man finde nogen Grund for denne Miſtanke. Og ſaa fortanter jeg ham ſaameget mindre, at han har opbudet al den plumpe Armatur ſom var i hans Maat, for at forſvare en ham ſaa nærliggende Sag: non ignara mali miſeris ſuccurrere diſco, ſagde forduum Barmhiertighedsſiſteren Dido.

Men dette er vel nok, og maafkee for meget om diſſe Ubetydeligheder. Forreſten agter jeg at forfølge den Bei jeg har begyndt, og lader Spneſtuerne ſvarme omkring mig, ſaameget de lyſte.

Fjerde Friderichs Hiſtorie, første Deel, 1ste Stykke (uden Titel, Arætal og Bogtrykker),

Jeg tog dette vigtige Skrift i Hænder med det øvrigtige Ønſke, at jeg maatte finde mindre deri at dable, end Chriſtian den Femtes Hiſtorie havde givet mig Anledning til. Jeg haabede det endog efter den Erklæring, Forfatteren Hr. Niegel's havde gjort, at Andreas Schier, ſom har efterladt denne Konges Hiſtorie, eller dog en ſtor Deel deraf i Haandſkrift, ſkulde blive hans fornemſte Leder. Jeg ventede, at denne ædrue, og næſten alt for ædrue Hiſtorieſkriver vilde holdet hans vilde Phantafi tilbage i dens romantiſke Flugt, og ved ſit kolde og tørre Fordrag nødt ham at blive inden Hiſtorieſkriverens tilbørlige Grændſer. Om min Forventning er bleven tilfredsſtillet, ſkal følgende Regnſkab for hvad jeg har fundet, udviſe.

Dette første Hæfte indeholder Kongens Hiſtorie, det er, ſom man ſtrar ſkal ſaae at ſee, udplukkede Stykker af ſamme, meeft hans private Levnet angaaende, fra hans Til-

trædelse til Regjeringen i Mæret 1699, indtil hans anden Rejse til Italien 1709. Men heran gaar hans Historie som Kronprinds i 3 Hovedstykker, hvoraf det første handler om hans Fødsel og Opdragelse *). Her fortæller Historieforfatteren os i en halv andægtig, halv patronantisk Tone, at hans Moder undfangede ham i Overtrædelse og fødte ham i Synd. Thi endog hans Undfangelse og Fødsel lastes, paa det han selv kan fremfinne i desto større Glæde, naar han havde baade Natur og Kunst at stride imod, baade Fødsel og Opdragelse. Man læse den allerførste Periode! og saa denne S. 2. "Skaberen vilde ene betroe Opholdelsen af det Afkom, som, efter den af ham foreskrevne Orden, frembragtes igennem Sielens rene Glæder, uadskilleligen forenede med et sundt Legems Kræfter. Hvor forskønnet fremtræder ikke hele Naturen, som adlyder denne Lov? Hvor forældede og afvigende hersaa ere ikke ofte Kongeslægterne i Kongeborgene? Opholdelsen, saadan som Naturen fordrer den, glædes ikke ved Frederiks Forældre, forenede dem ikke sammen".

Fortællingen om hans Opdragelse indledes med disse Ord: "med Frederiks Liv beundte hans Uddannelses Slaverie, med hans Skiansomhed og Tale, hans Siels Fortærelse og Banare", og dertil en Note, hvori han lader Høier fortælle, at Charlotte Amalia var meget ivrig hengiven til den reformerte Religion, og gjerne havde seet sine Børn oplærte i samme, naar ikke Kongeloven og hendes Egetræbscontract havde hindret det. Hvor den Note passer sig til den Text, maae Forsk. vide. Videre fortæller han: at for et Syns Skyld fik Prindsen Cancellieraad (siden Geheimeraad) Wibe til Hovmester, og en vis Caspius, fordm Professor i Betsalenheden ved Academiet i Lund i Skaane, til Informator; og belægger denne Fortælling med et Citat af Høier, hvori denne dog ikke siger, at disse Mand bleve Prindsen givne for et Syns Skyld, men, at Kongen sørgede for, at der ikke bleve satte andre Hovmestere og Dienter hos hans Søn, end saadanne, hæs hvilke i Henseende til Religionen intet var at befrygte. Denne Caspius kalder Høier (seer Hr. N's eget Citat; thi jeg finder intet derom hos mine Høiere) en stiftig og lærd Mand; men Hr. N. skildrer ham som en Forræder imod sit Fædreland, som en Mand vant til Telkenes vilde Smag, vant til at smigre de Mægtige, og i Kærbis's Haand en troe Medhjælper til at danne en monarkisk Prinds, der tidlig skulde lære: at blot Fødselen gjorde ham duelig til Kongeværdigheden. Hvad skal man tænke om en Mand, som vil anses for at have bygget sin Historie paa Høiers Grundvold, og dog viger fra ham i saa vigtige Ting, uden at sige Læseren, hvad anden Auctoritet han har, som fortjener mere at følges end Høiers.

*) Hvorfra H. N. har denne Konges Ungdomshistorie, skal jeg ikke kunne sige. Jeg hør 3 Exemplarer af Høiers haandskrevne Geschichte Friedrich des Vierten, hvilke alle ere temmelig overensstemmende, og hvortil Originalen ventelig er det Er. som bevares i det Kongel. indse Cancellies Archiv. Men alle begynde de først med hans Tiltrædelse til Regjeringen. Paa sidste Sted findes vel en haandskreven Historisk Calendar, som fortelig viser den Stormægtigste Monarch Frederik den Fjerdes prisværdigste Levnet og Regjering efter Dage. Naaneder og Aar fra 1671 den 1te October til 1716, forfattet af Daniel Paulli, 4de Lectie-Høier ved vor Frue Skole. Men det er meek ubetvælselig Ting, som denne Calendarforfatter anfører, og Historieforfatteren finder lidet brugbart: Ellers næmmer denne Paulli et Dageregister über Christiani 5ti glornårdigste Lebens- und Regirungs-Geschichte, hvori skal findes en vidtloftig Beskrivelse over Prinds Frederiks Rejse.

Det andet Hovedstykke fortæller Prindsen Udenlandsreise. Ogsaa denne Fortælling belægges med et Sted af Høier, men som Hr. N. mere paroderer efter sin Vilis, end følger. For Ex. Høier skal fortælle: at Prindsen gik fra Toulon igiennem Languedoc og Guienne til Bourdeaux, og derfra til de bedste franske Sæbhavne paa Vestkysterne. Men Hr. N. gjør sig lystig over, at Prindsen opholdt sig i 8 Uger i Montpellier, og undervistes her i Søvefsenet ved Floden Lez. "Her (siger han) fandt Hofmanden dygtigere Folk i Navigationen end i Sæbhavnene Toulouse og Brest, hvilke med deres Curiositeter ikke fortiente mere, end netop at besøges af disse færlige Lydskere". Hvorfra har Hr. N. denne og flere saadanne Beretninger? Han nævner 49 Breve, som Marskalk Hahn, der fulgte Prindsen paa denne Reise, har efterladt os i Haandskrift, skrevne fra Jan. 1692, da Prindsen reiste ud, indtil April 1693, da han kom hjem, og hvori han troeligen medder Oberkamm. rijkter Knudt alt hvad Kronprindsen paa Reisen foretog sig. Har Hr. N. havt disse Breve ved Haanden; hvi meddeler han os ikke Udtoget deraf: det var dog vigtigt at kiende den Mand, der skulde styre Prindsens Studeringer paa hans Reise, og giøre ham denne nyttig. Dog! "det var ubetydeligt" (forsiktrer Hr. N. Side 18) "hvad Prindsen paa sin Udenlandsreise kunde lære". Han lader ham derfor fare om at besøge lutter Curiositeter. "I Rom besaae Hahn og Friderich Praxiteles's, Corinths og Trajan's Curiositeter". Corinth kommer her curiøst nok ind imellem Praxiteles og Trajan, og en Konstaer ved Siden af en Kaiser. "Til disse Curiositeter (lægger han til) regnedes da ogsaa Flaaden og Havnen i Toulon". — Alligevel glemmer han snart, at Prindsen intet kunde lære paa sin Reise, og lader ham ved sin Hiemkomst (Side 23) have lært: "at Kiøbenhavn, Slottet, Hoffet, Armøren og Flaaden fattedes meget for at ligne det han havde seet udenlands". Denne Lærdom, tænker jeg, var dog vel noget værd; ikke at tale om, "at Grevinde Velo (som han fortæller) havde lært Friderich saaledes at kiende hans egne Møbler, at han sølede, hvormegent han trangte til at lære". En Lærdom, som sandelig heller ikke var at foragte, isald det er sapientia prima stultitia caruisse; og at det var hende der gav ham Smag paa Malerier og Bygninger, og lærte ham at bruge Bygningsridser. Men saadanne Modsigelser ere noget sedvanligt hos denne Historiefrier; i dem gjør han sig skyldig ofte i et Aandedræt: for Ex. efter sin Hiemkomst (fortæller han) maatte Friderich oingaaes sin Moder med megen Forsigtighed, "hun kunde jo let have erfaret Sonnens Kierlighed i Italien, hendes Frygt at han skulde gaac over til den rommerske Kirke, gjorde, at hun med Hoffet var eenig i, at Prinds Friderich givtede sig jo for jo heller". Hvorpaa grundede sig da denne Frygt andet end just paa den Efterserretning hun havde omf hans Kierlighed i Italien til Grevinde Velo, og hvoreledes kunde denne Kierlighed længe blive hende skiult, da Prindsen var omgivet af hendes Creaturer?

Tredie Hovedstykke handler om Prindsens Giøstermaal og Levnet som Kronprinds. Ogsaa her meddeles nogle Steder, som siges at være tagne af Høier, men henflængte under Terten, og brugte som nogle Modeprædikanter bruge de bibelske Terte, hvilke de oplæse for Ritualets Skyld, men siden intet videre bestyrmre sig om. Forresten bestaaer det meste i Declamationer og Invectiver mod Adelen, som holdt Kronprindsen i en bestandig Afhængighed af Hoffet, fordi ingen af hans Faders Yndlinger kom ved deres Herres Død i saa kammersulde Omstændigheder, at de behøvede at smigre for Kronprindsen, naar han kun ikke efter Lovens Strengthed vilde lade deres Opsørsel undersøge. — Nogle af disse Invectiver mangle ikke Vitriol og sort Salt, safsom Side 31 "Slægtfæd, Deeltagelse i Manerier havde af den hele Adel og Christians Hoftrib giort en Massa, der gæraadede i Siæring, og truede en ung Herre med et Jordskjæld, en overfømmende Lava,

der kunde bortskytte hans Trone, hvis han havde vovet at fordre nogen af Adelen til Ansvar. Det er jo nu blevet til en Sandhed, at Adel er en langt fastere Grundvold for Thronerne, end Retsfæffenhed, offentlig Regnskab, og alle Stænders Kierlighed". Men det Hele gier ingen Virkning, fordi det ikke understøttes med Facta: det er idel Skrig, lidet Historie; og tillige for den inurbane og usine Tone, hvori det foredrages, og de overspændte eller flieve Reflexerioner, hvormed alt ledsages. — Overgangen til Friderichs Historie som Konge, indledes med disse Betragtninger: "Omstændighederne dannede Frederich med Roser blev det aldrig". — Men der er og et stort Spring fra tornefulde til bestrøet med Roser. Mennesket faaer late sig nøie, naar det dog imellem kan smage Livets Glæder; at danne bestandig paa Roser, blev ingen Dødelig forundret. Men Kong Friderich (forfatter Hr. N.) "nød aldrig, ikke en eeneste Gang, Livets Glæde ublandet med Kummer". Det var dog forfærdeligt! Og, hvor kan Hr. N. vide det? Jo: "thi Friderich var baade Menneske og Konge". Men han var jo dog og Kronprinds, førend han blev Konge; og kan da Mennesket ikke have Glæder, som Kongen ingen Deel tager i? Og skulde da Friderich aldrig have haft saadanne Menneskeglæder? "De kronede Umenneskers Antal er stort", lægger han til. Hvad have da de kronede Umennesker her at gjøre? Friderich horte jo ikke til dem. — Jeg fører dette ikkun an, for i et Exempel at vise, hvorliden Logik denne Mand har i Hovedet, og hvormange vindflieve Tanker denne Mangel har født af sig.

Med det fjerde Hovedstykke begynder da egentlig Kongens Historie, men førend Friderich fremtræder som Konge, maae han udholde en skarp Catechisation: om han og vidste, hvad Wiisdommen fordrede af ham; vidste, at regiere er det samme, som at raade og lede Undersaatterne til deres Bedste? vidste, at Undersaatterne, naar han fortiente deres Kierlighed, leve og døe for ham uden at sige ham det? vidste, at Videnskaberne vare Følger af Wiisdom? vidste, at hans Soldater i Fredstid ere Retsfærdigheds Børn, og i Krigstid Fædrelandets Bognborg? vidste, at de fortrin Adels og Geistlighed havde tillidst sig, vare uretfærdigt Rov? vidste — vidste — vidste — ? Efterat denne Examen er tilendebragt, hvis Resultat bliver, at Friderichs Opdragelse havde lidet lært ham af alt det, gaaer han i Chorsdøren, og apostropherer Jordens Konger saaledes: "O I Jordens Konger! vilde I kun aldrig glemme, at I ved Skaberens Midler eller de Omstændigheder, han bød at blive til, inden I med den Alder I skulde behærskte, traadte frem af Muelighedernes Skid, bleve ophjædede over Eders Medmennesker; og at I langt fra, ikke engang naar I erobre Lande, satte Eder selv paa Thronen. Nei! ikke egen Magt, men eene Skaberens Wiisdom, ved Ansvarsloven rodfæstet". — Hvordan? skal Wiisdom rodfæstes ved Ansvarslove? Det forstaaer jeg ikke — "ved oplyst Fornuftes Hielp i alle Undersaatters Hierte, holder Eders Bælde i Beiret. Ansvarsloven foragtet af Eder, vrister Eder Scepteret ud af Haanden, og I tælles enten her eller histt iblant ynkværdige Daarer eller ondskabsfulde Regentere, hvis Løn aldrig kan blive evig Glæde og Frihed i rettelige Undersaatters Bennekreds i hine salige Egne" Amen! Derpaa følger en kort Sammenligning imellem Faderen og Sønnen, for at vise, at Sønnen blev det Modsatte af det Faderen som Konge havde været: "Faderen søslede med Rigets Mary; Friderich sparede. Tiden var Faderen til Byrde; denne var Sønnen for knap. Faderen fulgte Alles Raad; Sønnen betroede sig til Faa. Faderen elskede Stoi og Pragt lige til i Drif og Klæder, reiste stedse, ledsaget af Skofke Lediggængere; Sønnen drak Vin og Vand sammen, var meget tarvelig i Epise, reed daglig, ledsaget af sin Overkammerjunker, en Liv-

Karl og Nideknægt. For at faae Faderen som Konge i Tale, maatte mange Ceremonier gaae i Korveien; Friderich var til alle Tider og paa alle Steder at faae i Tale; han vilste ingen med Barfthed fra sig, man veeg ikke tilbage for den alvorlige Mine, han ikke kunde aflægge, endog naar han var allergladest". — Derpaa Milbres Friderich som Borger. Derved forstaar Forf. Kongens private Liv. Efter et Caricaturmalerie paa Hoffnigrens, eller for at bruge Hr. N's Yndlingsord, Soffkrybet, beskrives Kongens Meder og hans fornemste Fortroelste; men især hans Kierlighed til Grevinde Bierck, den da ved Hoffet varende preussiske Gesandts yngste Datter; hvorom meddes et mærkværdigt Brev fra Faderen til den preussiske Statsminister Warteasleben, hvori han søger at undskylde sin Datters Egteskab (som han kalder det) med Kongen. Men dette Brev bliver usforstaaeligt, derved, at Forf. har stude fremmede Data ind under Minist.rens Beretning, og glemt at det var Ministerens Brev han vilde levere os. Den berørte Omstændighed med Natful oplyses siden Side 106.

Endeligen komme vi da til Friderichs Historie som Konge. I denne Historie erklaerer Forf. selv, hans Hensigt har været at viise, hvorledes Adel og Geistlighed har hindret Kongen fra at blive den store Konge, han havde Anlæg til at blive. Denne Hensigt skulde han maafee ikke været uheldig i at opnaae, dersom han havde vidst at adfille historisk Beretning fra rhetorisk Declamation, sandfærdige Faeta fra overdrevne Caricaturtegninger. Men nu ættes man over den idelige blinde Uarm, eller man moroer sig med hans Carcaemer, eller man bliver uvillig over den kiendelige Partifkthed. Kongen f. Er. giver 6000 Mand Hjelptropper i Sold til Keiseren, Holland og Engeland, og trækker derfor i Subsidiar en Million Rigsdaler. Hr. N. kalder dette Menneskehandel med vore Tiders bledhjertebe Statsphilosofher, som ikke kunne taale at see Menneskeblod flyde for Penge, men vel kunne taale Robespierres daglige Menneskeoffere, hvilke de kalde nødvendig Strengthed *). Men denne Menneskehandel undskylder han, deels med Tidernes Smag, "der gav Regenterne Ret til paa visse Aar som Hollanderie til fremmede Magter at bortforpagte deres Undersaatter". — I Christian den Femtes Historie maatte ingen Ting undskyldes med Tidernes Smag, men alting skulde betragtes fra den nærværende Tids Synspunkt — deels med Adelsens Exempel, "som solgte sine Bønder, og lod disse som Besætning selge Jorden".

For Resten foredrages denne Historie chronologisk, og ethvert Aars Tildragelser opstilles for sig selv. Blant disse udmærker sig Aaret 1702, hvis Tildragelser vor Forf. beskriver saaledes, som den engelske Minister Bernons Secretær som Diarvidie har optegnet dem. Derved kommer dette Aars Historie paa en besynderlig Maade til at contrastere imod Hr. N's eget Foredrag. Thi Bernons Secretær fortæller; N. moraliserer og politiserer. Dog glemmer han ikke at oplive Engelandens tørre Kæbnik ved Tillæg i sin egen Maner, uden dog at sige Læseren, hvad der er af ham selv, hvad af den fremmede. J. Er. Bernons Secretær fortæller S. 76: "at Kongen den 1ste May monstrede sig

*) Dette var Sproget man førte for Robespierres Fald, nu da hans Landsmænd selv erklaare ham for den sterke Tyrann, Europa har seet siden Nero, og derved tilstaae, at Tyrannie ogsaa kan have Sted i Demokratier, det de tilforn ifkan vilde finde i Romæregimentet, og af den Aarsag vilde ønskes for at hade dette — nu (siger jeg) maae man vel være betænkt paa at forandre Sproget.

Compagnie Søecadetter, sine Matroser og alle andre Folk som høre til Søetaten. Cadetterne skid i Kongens Nærvarøelse efter Skiven og kastede Grenater". Hr. N. lægger til: Fjerde Christian havde ikke ladet det blive ved denne Constabelskærdighed: han havde og sat deres Sømandskab og høiere Videnskaber paa Prøve; dog var Fjerde Frederichs Wynsiring bedre end Ringeagtelse og Jørglemmelse". S. 77 lader han Engländerne forcelle: "den 18de som var en Søndag, var Kongen i Kirken, sad i sin egen Stool, hørte Prædikenen, men fornærmede ikke de Ufødde ved despotiske Forandringer i de af dem for sig og Arvinger af Kirken lovligen tilkøbte Rettigheder". Enhver som kiender Hr. N's Tone, seer let hvad der er af ham, og Texten oplyses desuden ved følgende Note: "Siette Christian befalede ved sin Nærvarøelse i St. Knuds Kirke, at det af Ahsfeldterne betalte Capel skulde giøres mindre, da det var for Kongeligt for en Underfaat. Ligesaa befalede han og, at en adelig Jomfrue, der, død paa en Lyttighed og begraven med sin Kat, var udbuggen i Streen og lueforgylt, skulde oversmøres med sort Jernis. Hofsets Skindhellighed kunde ikke fordrage, at en ugudelig Død og et Umaalendes Begravelse maatte forsynes". — Endnu er Citet S. 79: "Man kan ikke noksom beundre Kongens Taalmodighed ved denne Wynsiring, vedbliver Secretæren. Først lod han Fodfolket marchere Mand for Mand forbi sig; siden lod han dem giøre deres Øvelser Batalionvis, derefter Compagnievist, for at bedømme Capitainernes Duellighed, og lægge Mærke til dem der bedst iagttog deres Pligter; og endelig maatte de skyde til Skiven. Kongen forretter selv en Krigscommisairs Tjeneste og staaer i den største Hede af Dagen 6 Timer uafbrudt ved denne Wynsiring paa vild Mark". Og nu lægger Hr. N. til: "dog, det er latterligt at dable den Prinds, der vil kiende Tingene af Tingen selv". Hvem dablede han? maa man spørge: hos Engländeren er det en ganske alvorlig Lovtale over den unge Konges Taalmodighed. — Dette Mars Historie sluttet med en Beragtning over den nlige Maade, hvorpaa man behandlede Bonden i Holsteen og i Danuemærk; "der (i Holsteen) gjorde man Bonden frie og skaffede ham Eiendom *), forsøgede Kongens Indræger og Folkemængden, forbedrede Agerbruget og udbredte Oplysning, Frihed, Velstand og Come til at holde Misaar fra sig. Overimod handlede man i Danmark: ved samme runde Bord, i samme Collegii Stue, paa samme Tid udsendtes Dorstshed, Slavekaar, Uffelhed, evig Armod og Modfaldenbed over Kronens Bønder, ved at bortselge dem som Jæ". Dog forsovarer han denne Operation med Kongens store Udd, som tvang ham til at redde sin Credit og betale Gield med Bønder. "Men (lægger han til) 60 Mars Fred og forsøgede Skatter ere ikke saadanne uktide Tider, som de Frederich styrede Riget i". Hvorledes ellers denne Krongodsernes Afhandelse til Proprietairer, eller i Forsfatterens Sprog "til driftige Ladefogeder og Høkere, der betale Kongen den usle og ringe Risbeskilling med hans egne Skove", kan stæes at være inod Kongeloven, indseer jeg ikke. Kongeloven forbyder Rigets Eiendoms Adspirtelse og Fraffillelse fra Riget — skint dette Forbud selv ikke siger meget, naar Nøden er for Haanden — men ingenlunde de Kongel. Dømainers Afstaaelse til Landets Indfødte.

Uf de følgende Mars Historie vil jeg ikkun uddrage et og andet. Jeg har allerede i nogle Exempler givet Anledning til at bemærke, hvor partisk Historieforfatteren er i sin Døm om denne Konge, og tilbøielig til at undskyldte alle hans Feit, og skrive dem paa

*) Hvorledes kan deese bestaae med hvad som Ages S. 114: "dea danske Adel kunde misse sin Bornedret, den holsteenske ikke".

fremmede Narfagers, selv hans Udsfaragelses Reening, hans Fuldkommenheder dertmød paa hans egen. Saaledes maa hans Dronning Lovise stedse nedsettes, for at undskyde Kongens Uegenskab imod hende og hans Ustadihed i Elskov. Endogsaa hendes Børns Sygelighed og tidlige Død maae tiene til at undskyde ham. "Den 4de Martii (fortæller han) døde hans sidste (vil sige: sidst fødte) ni Maaneder gamle Søn, Prinds Georg. Saaledes havde han ingen Glæde af sine Børn med Dronning Lovise. Kronprinds Christians Helbred var endnu i hans 5te Aar saa ustadi, at den langt fra ikke kunde opvække noget stadigt Haab om et langt Liv. Naar nu Børnene ikke kunde trække Faderen til Moderen, og hun for sin Person i alt gjorde sig ubehagelig for sin Mand, hvor kunde da Kierligheden hos dette Egtepar enten sørges eller vedvare?" Ja, for at sette Dronningens Person ret i Skygge, udkaster han (uden at Historien egentlig giver nogen Anledning dertil) et henrykkende Skilderie af en vis Grevinde Reventau, som var givet med Kongens Fortroelige og Ungdoms Ven, Grey Ulrich Adolph Holsteen, som for Grevinde Bierecks Skyld maatte forlade Hoffet og gaae til Hensborg som Amtmand. "Spillende var hendes Dine, Kier hendes Hund, røde hendes Kinder, hvide hendes Tænder, sorte hendes Haar, rank hele hendes Skabning, yndig bolgende hendes Barm, behagelig hendes Stemme, mandig hendes Gang, ædel hendes Afsand, kort: hun var beriaet med alle de Fuldkommenheder hendes Køn behøver, for at opvække og vedligeholde Omhed og Kierlighed o. s. v." *).

Og nu, Dronningens Portrait ved Siden af dette, hvor affaldende! "Kongen (heder det) som var allene bundet til sin Lovise, havde jo der kun smukke Dine, en smuk Hund til at henrykke sin Søndselighed. Ingen rank Vert, ingen raff Gang, ingen indtagende Udraal, aldeles ingen Konster eller Næmhed, ingen Gaver til at tale Europa's levende Sprog, hverken Yndighed i Dands, Færdighed i Mafik, eller nogen anden Evne til dagligen at kunde fornøje Friderichs aftragende Kierlighed, gjorde Lovise behagelig for hendes Gemahl; ei heller ørede hun i sin Mand, sin Ven, sin Velgiører, sit Livs eneste Glæde".

Denne Lyst til idelig at finde Fuldkommenheder og aldrig Feil, forleder ham ofte, som den modsatte Begierlighed i Femte Christians Historie, til Modsigelser og Inconsequenser. Et Sted (S. 50) fortæller han, at Kongens troe Ungdoms Ven Ulrich Adolph Holsteen med egen og god Villie, forlod Hoffet og gik som Amtmand til Hensborg; et andet Sted (S. 91) at det skeede for Grevinde Bierecks Skyld, og at man ikke maae undres over, at Kongen, som sølte Elskovs Luen i al sin Styrke, maatte give efter for denne og ladt Holsteen fare. — Ligeledes har han S. 97 fortalt, "at man ikke kan beskylde Kongen for, at han valgte Tydskere til sine Omgangsvener eller til vigtige Embedsmænd. Penche, Wibe, Scheped, Krabbe, vare alle danske Mænd, og Finantemistern Ahlfeld var vel født i Holsteen, men han havde forladt sine vigtige Embeder ved det

*) Hr. N. beretter i en Note, at han har disse Efterretninger om Grevinde Holsteen fra hendes Kammerpiae, der havde rienc hende i 16 Aar og døde som Bergemand Tellefens Kone ved Gaabens. Dessem man ikke maatte slutte, at Bergemand Tellefens Kone maae have været til Mars, da hun med øeste Hr. N. disse Efterretninger, kunde man næsten falde paa den Tanke, at det havde været den smukke Kammerpiae han skildrede, da han gav os Dealet af Bruen, som han ventelig aldrig har seet.

Hertugelige Hof, fordi dette Hof opkastede sig til Fiende af Danmark". Dette lader han til at have glemt igien, naar han kommer til Side 114, hvor han fortæller: "at Kongen betroede den hollsteenske Adel de vigtigste Embeder". Men Sagen var: paa det første Sted faldt det ham ind at give en Nay til "de meklenborgske og hannoveranske Ministre, som skulde see med fremmede Dine og betiene sig af de Indfødtte, der narre dem, fordi de i Kundskab om Landet ere klegere end de". Paa det sidste Sted skulde Grundten til den hollsteenske og danske Bondes ulige Vilkaar forklares.

Maart 1704 indledes med denne Betragtning. "Naar Kongerne selv tænke, selv handle, med saa Ord: giøre sig Umage for at regiere selv, da blive Hoffolkene henstængte som foragtede Afgudskilleder, paa hvilke man eens beundrer Prydselsen og Smagens Arbeide, men Erbhødheden og Tilbedelsen ere borte". — Hvorledes Kongen selv regierede, viise hans Instruktioner, saavel for det nye Commercollegium, som for Slotsloven i Christiania, hvilke han selv paa det nøieste igiennemgik og i adskillige Punkter forandrede. Tidlig om Morgenen arbeidede han i sit Cabinet, giennemgik med sin Kammersecretar og sin Kammerciener de ham i alle Regieringsager sendte Papirer; og Frugeen af dette var, siger Hr. N. "at Kongens egenhændige Breve overbeviiste Ministerne om, at han ikke var den Adelsens Konge, der ubekjendt med anden Villie end deres, egenhændigen og med væbnet Magt forsvarede den, i hvor hierneløs og fordærvelig den end kunde være". — Men enten en Konge lader sig regiere af en Adelsmands Villie eller af en Kammercieners, kommer dog vel ud paa et! — I dette Aar gier Kongen en Reise til Norge og münstrer undervejs de danske Tropper. Danmarks og Norges Krigsmagt ansetter Jorf, til 16000 Mand Genarbene og 12000 Mand Landmilice, samt 4000 Dragoner i Danmark og 12000 i Norge, foruden de 20000 Mand, som vare i Keiserlig Tieneste; hvortil kom en Flaade af 30 Skibe. Hr. N. kalder den norske Reise en Mynstringsreise. Det var den dog ikke blot, ifald man skal troe Kongens Erklæring, som han lod giøre det norske Folk ved Slotslovens Indsettelse, hvor han selv præsiderede. I denne lader han Folket forsikre, "at han blot havde fretaget denne Reise, for selv at fornemme sine Værns Anliggende, høre deres Klager, og foranstalte tilstrækkelige Forbedringemidler derimod". Men denne Erklæring, som Høier anfører, taler Hr. N. intet om, endskjønt han dog siger sig at selge Høier i den norske Reises Beskrivelse. Ligeledes forbigaaer han, hvad Høier fortæller om den ubeskrivelige Nøie, som Indbyggerne havde giort sig, for at lette Kongens Reise fra Trenhiem over de steile og forfærdelige Klipper Kenneboe og Dovrefield, siden igiennem den farlige Bei Hestekloven, lige til Grandserne af det Aggerhusiske Stift. "For at udviide den meget smale Bei ved Hestekloven paa Dovrefield (fortæller han) havde man sprænget Klipperne, og dertil betient sig af et af Hanibal for nogle 1000 Aar i Alperne forsøgt Konstituytke, med langt større Lykke, i det man gjorde de i Beien staaende Klipper og Stene ret gloende ved en stærk antændt Jld, overøste dem saa, ikke som Hannibal, med Edike, men med almindelig Vand, hvorved Stenen deels kløvedes af sig selv, deels blev saa skær, at den lod sig staae itu uden synderlig Nøie". Af en Naturelsker, som Hr. N., havde denne Omstændighed vel forcient at bemærkes. — Over Følgerne af den norske Reise udlader Hr. N. sig saaledes: "Friedrich blev da selv overbeviist om, at Norge ikke var saa barbarisk, som man havde afmalet det for ham, men at der var meget at straffe og opmuntre for en Konge, der selv vilde regiere". Mon ikke Hr. N. ved disse Ord selv erklærer Norge for det han vil straelgge det? Hvor der er meget at straffe og meget at opmuntre, der er dog nok Culturen ikke bragt til nogen syn- derlig høi Grad.

1705. Her tales om Kongens Bestræbelser for Manufactureres og Fabrikers Opkomst; men at disse vare lidet frugtbringende for Landet, tilstaaer han dog, var en Følge af Kongens overdrevene Sparksomhed, eller rettere Kærrighed. Denne var og Marsag til at Flaaden forfalt. Men Hr. K. søger at skule denne Fæll under tvetydige Udtryk. "I Nar (siger han S. 110) arbeidede Friderich med sin sædvanlige Sparksomhed paa Flaadens Opkomst. Alt vilde han gjøre for den, dog vilde han ikke med rede Penge hielpe den til at forsyne sine Toihuse og Sommerpladse med det fornødne. Søeenroulleringsvæsenet forbedrede han. Ikke mindre Lodsvæsenet, men meest med gode Forordninger. Smidler-tid lod han Lodferne dog ikke tonnes saaledes, at de med Gliid og Uerlighed kunde esker-komme deres Pligter".

1706. Ved et dødeligt Spring føres Læseren fra Finantserne til Præstetroen og den blinde Vælde, som denne da havde vidst at forskaffe sig. Forordningen af 2den October d. A. imod Separatister og Secterere paroderer han saaledes: "at Generalsiskal, Præsident, Borgemeister og Bisp skulde forjage alle dem fra Dannemark, som troede ved egne Sielskræfter at opnaae nogen Sællighed, da der ikke i Dannemark maatte være Salighed og borgerlig Roe i andet, end i den uforandrede rene Augsburgske Beskiendelse". Kongen, forsiktrer han derhos, var aldrig fornøiet med denne den verdslige Magts Iver imod formeente Bildfarende, og for at godtgjøre dette, fører han disse Høiers Ord an i en Note: "I Kirken var der 1706 nogen Uroelighed i Kiøbenhavn. Nogle eensfaldige, veltankende Borgere holdte nogle Prædike og Bønforamlinger, der bleve mistænkelige for Præsterne. En Borger, ved Navn Peder Svane, og Scheime-raad Plesses Huushovmester Everhardi, vare de meest bekendte af disse. Men da den sidste udbredte nogle urigtige Sætninger, og de holdte deres Forsamlinger, medens Aftenfang varede, saa maatte han ikke allene forlade Landet, men det haarde Religionsedict kom og ved denne Leilighed ud efter Biskop Bornemans Tilskyndelse. Dette Edict gjorde, saavel uden- som indenlands, megen Opsigt, men Kongen behagede det aldrig saaledes, at han overtalede sig til at taale, det i Strengthed blev erequeret". Hvor Høier har sagt dette, skal jeg ikke kunne sige; i de Exemplarer af Høiers Historie jeg har ved Haanden, finder jeg om denne Sag intet andet end disse Ord (8de Bog S. 27): "Wir schliesen dieses Buch mit der ehrerbietigen Erinnerung der preiswürdighsten Vorsorge, so Seine Majestät vor die Ruhe der Evangelischen Kirchen in Ihren Reichen, und zur Vermeidung aller gefährlichen Irthümer, sowohl als klaglichen Spaltungen und Zänckereyen in diesem Jahr erwiesen hat. Denn bloß in dieser christlichen Absicht ward die in denen Befehlen dieser Reiche schon festgestellte Grundregel, daß niemand etwas der heiligen Schrift, und der Augsburgischen Confession zuwieder laufendes öffentlich lehren, noch mit Verachtung des eingeführten Gottes-Dienstes und des christlichen Predigt-Amtes besondere heimliche Conventicula anstellen möge, durch ein Königliches Mandat (den 2 October 1706) abemahls eingeschärft, wozu die von dem Copenhagischen Ministerio angebrachte Beschreibung die erste Veranlassung gegeben hat, daß in dieser volkreichen Statt sich einige Sonderlinge fänden, die vor sich aus eigenen natürlichen Kräften eine vollkommene Heyligkeit zu erlangen sich getraueten, andre neben sich verachteten, und diese ihre Irthümer durch Anstellung verbotener Wüncel-Versammlungen weiter auszubreiten suchten. Wie nun diese Dinge freylich so wenig mit der christlichen Lehre bestehen als ohne Störung der allgemeinen zeitlichen Ruhe weiter einreizen konnten, so war die Königlich Anordnung desto preiswürdiger und vorsichtiger, da durch dieselbe, mit Vermeidung allerley aussershalb des

Reichs damahls eingerissener sectirischer Namen, gleichwohl das böse an sich mit Nachdruck verboten und abgestellt ist".

1707 "Kongens Familiefuld" — begynder dette Aars Historie — "blev i dette Aar atter en Kilde til Glæde, thi han blev Fader til sin første Datter Charlotte Amalia". Det er en Glemsomhed. Denne Prindsesses Fødsel hører til det foregaaende Aar, og Hr. N. haade der ogsaa (Side 113) berettet samme. — Hoffets Stilhed og Kongens Tungstidighed i denne Periode ubleder Fors. fra en Nest af ulmende Elskov, som Grevinde Biereck, hvis Vlags ingen endnu havde kunnet opfylde hos ham, havde eftertadt i hans Hierte. Deraf ogsaa denne "Præstegudsfrugt", som opfyldte hans bedste Regieringstimer med Omsorg for Hedningers Omvendelse og Præstetroens Udbredelse. Især maae Kongen høre ilde for den Tid han hendslede med utallige Gange at giennemsee og forbedre Forordningen af 1ste August 1707, "for i tvende Aar at befale det om Præsters Gramina og Vocacion, som, adlydet efter Bogstaven, lider vilde have gavnet det Almindelige". Hr. N. erklærer al denne Foranstaltning for næsten unyttig, og langt fra at kunne fortjene at forveiges ved Medailler. Næmlig over denne Forordning blev slaget en Medaille med Kongens Brystsbillede paa den ene Side, paa den anden Religionen, støttende sig paa Haabets Anker, med et Kors i den venstre Haand, og med den høire ofrende Nøgelse paa et Alter til den troenige Gud, hvis Nie ovenfra bestraalet det. Deromkring dette Sprog af Malachias: Sic placebit Domino sacrificium, og neden under: Edict. de nominandis Sacerdotibus Kal. Aug. MDCCVII. "Propheten Malachias (siger Hr. N.) har forudseet i Anden, at det vilde behage Gud, at de danske lutheriske Præster kunde Wandals Hypotyposis, Bartholins Elementa, eller Masius's troe Lutherfkhed udenad, for at faae Laudabilem til theologisk Attestats". Underledes dømmer Høier om denne Forordning, og holder den, næst en Württembergisk af lige Indhold, for den grundigste Foranstaltning, som den Augsburgske Confession kan roese sig af.

1708. Kongeloven trykkes, ja stikkes endog i Kobber. — Kongens Reise til Italien i dette Aar havde Fors. et Sted (Side 124 og 125) lyst til at ulede fra en hemmelig Tilboielighed til den rommerisk catholske Gudsdyrkelse, hvilken blev understøttet af hans daværende Fortroelste, fornemmelig Grev Neventau, som holdtes for i Hiertet at være Catholik. Men siden (Side 135) erklærer han atter, at Rejsens Hovedsiemeed gik upaatviveligen ene og allene ud paa at søge Moerskab — Midt i dette Aars Historie afbrydes det første Hæfte, og i næste Hæfte kommer Fors. til Finantsernes, Handelens og Videnskabernes Tilstand i disse første 8 Aar, men dette nøder Nummet mig at opsette til en anden Gang.

Veiledning til at lære det danske Sprog — Skreven for Ungdommen. Kjøbenhavn 1794

Det er vanfærligt at sige, hvad Forfatterens Hensigt har været med denne Veiledning. Ikke at han jo har erklæret sig herover i Fortalen; men hvad han siger derom, er saa usammenhængende, at man ikke kan blive klog deraf. Han fortæller os, at han længe, og som det lader, meget længe, førend jeg udgav min danske Grammatik, havde det Forsæt at optegne og udgive de saae Grunde, han ved slittig Arbeide i Sproget havde

Samlet sig — Det kan man da, som man vil, antage, enten for en Grammatik i Sproget, eller for Anmærkninger over Sproget, som hans Forsæt var at optegne og udgive: meget correct er dette ikke udtrykt. Men endelig udgav jeg min raaisonerede danske Grammatik, og nu syntes hans Foretagende at være gjort aldeles unødvendigt. Imidlertid saae han snart, at saa betiente sig af mine Beskræbelse i Henseende til Sprogets Kendselse. Skal dette være Definitionen paa en Grammatik, da er den temmelig inadaqvart. Sprogets Kendselse vedkommer mindre Sproglæreren end Skribenten og Ordbogsforfatteren; han kan i det høieste gjøre Skribenten opmærksom derpaa. Saa saae, at de fleste offentlige Skribenter endnu stedse vedbleve at give lige Prøver paa Uordentlighed og Ukyndighed i Sproget. Han mistviede derfor om, at kunne nytte Sproget paa den Maade jeg havde søgt at nytte det, og udtænkte derfor en anden Vei til at udbrede Sprogkendskab, som var at lade den kommende Slægt nyde den Leilighed til at kende sit Sprog, som den nærværende ikke havde villet benytte sig af.

Førend jeg prøver dette underlige Raisonnement, maae jeg bemærke, at det endda ikke er saa faa, der have betient sig af min danske Grammatik, som kan sees af den derover givne Forklaring i Fortalen til det 2det Oplag af samme, hvor jeg tillige har angivet Narfagerne, hvorfor de til en vis Sprogbrug eller Sprogmisbrug vaare Skribenter, endog de som have kiendt og maafee samtykt dens Regler, dog ikke med nogen Bestandighed have fulgt dem. — Men hvad er det for en anden Vei, denne Fors. har valgt til at befordre Sprogriktighed, end den jeg har betraadt? — Han har arbeidet for den tilkommende Slægt, det er: han har skrevet en Veiledning i det danske Sprog for Ungdommen. — Men har jeg da med min Grammatik ingen Hensigt havt til Ungdommen? Kan og bør jeg ikke antage, at mange unge Memmesfere ere bleven og endnu blive anførte efter samme? og haabe at see Fugterne deraf i en større Omsorg for Sprogriktighed hos den kommende Slægt? Skulde en fornuftig Lærer ikke vide, hvad der i en fuldstændig og raaisoneret Grammatik skikker sig for Værns Fattøerne, og forstaae at udtrage det for dem tjenligste, uden at forvirre dem ved Undtagelser, eller at gaae dybt med dem ind i Sprogets Fiinheder?

Jeg har i Fortalen til det første Oplag af min Grammatik sagt, at naar jeg mærkede, min Sproglære blev authoriseret ved Skribenternes og Skriverstuerens Forening om at følge den, vilde jeg ved et meget kort Udtog deraf, som blot skulde indeholde Regler og Pradigmata, give Ungdommen en Sprogforkrist i Hænder, som den i Tide i Lese- og Skriverkolerne kunde holdes til at følge. Men i det senere Oplag taler jeg intet om saadant et Udtog. Deraf slutter Fors., at jeg har opgivet det aldeles; og holder sig saameget mere berettiget til at fremkomme med sin Veiledning. — Jeg vil paa dette Sted ikke undersøge, hvorvidt en Fremmed kunde have Ret til, uden mit Vidende og min Vilkie, at gjøre et Udtog af min Grammatik; allerhelst da jeg nylig har ladet besørge et nyt Oplag paa 1000 Exemplarer af samme, hvoraf endnu henimod 700 ligge usolgte. Men saameget kunde han dog see af hvad jeg paa ovennævnte Sted har sagt om Nødvendigheden af at indføre en authoriseret Grammatik i vore Pagskoler, naar vi skal vente at faae nogen Overensstemmelse i vor Sprogriktighed, at jeg holdt saadant et Udtog endnu for at komme for tidlig, og at, naar Tiden kom, som jeg troer er, naar Regjeringen bliver færdig med Almuekolernes Reform, den korte Sproglære da kunde være stemplet med saadanne Mænds Autoritet, som vare bekendte i Publicum for baade at have skrevet meget i Sproget, og at have studeret det med Kritik. Og skulde jeg da til den Tid have Lyst

og Kræfter til at paatage mig saadant et Arbeide, burde jeg dog vel vente at være noget nærmere dertil end enhver anden.

Imidlertid vil jeg ingenlunde fraraade Ungdommen at betiene sig af denne Veiledning. Men det er dog ikke den Sproglære for Skolerne, som jeg paa ovennævnte Sted har havt i Tanker og beskrevet. Det er endnu altid en privat Mand's Arbeide, og en privat Mand's, som ingen Kiender, eller veed hvad Paastand han kan gjøre paa at være Sproglærer. Af den allerførste Periode i Fortalen skal man ikke slutte, at han har stor Dvælselse i at skrive Sproget; og af den Noes han sammesteds tillægger Correcteuren af den Kiøbenhavnske lærde Tidende, for at være iblant de Skribenter, der synes at have studeret Sproget med Critique og der allevegne ere sig selv lige, hvilken Overbeviisning han ikke har om Landets øvrige Kritiske Skribenter — af denne Noes, siger jeg, skal man ikke blive meget flog paa, hvad han forstaaer ved at skrive Sproget med Kritik, eller at være sig selv liig. Forstaaer han derved blot, at være overensstemmende i Rettskrivningen, saa viiser dette Sted strax, at han selv ikke har gjort meget af at naae denne Noes.

Men naar da endelig Forfatteren vilde gjøre et Udtog af min Grammatik, og ikke kunde lade det beroe, indtil jeg selv fandt det være Tid at lægge Haand derpaa; saa burde han have fulgt mig ganske, for ikke at forvirre dem, som nu ere vante til mit Foredrag, hvilket Antal, efter det som er sagt, ikke kan være saa ringe. Han siger vel, at han har fulgt mig i det Væsentligste; men han afviger dog strax fra mig, i Henseende til Artiklernes Antal, hvoriblant han sætter den og det, hvilket jeg gjør til et demonstrativ Pronomen; videre i Henseende til Substantivernes Declination, hvoraf han gjør 4, i det Sted jeg ikkun antager een; og endelig i Henseende til Kasus, hvoraf han i nogle Declinationer antager 5, i andre 6, fordi de franske have ligesaa mange, uden at betænke, at det franske Sprog er dannet af det latinske, og at de franske Kasus ikke ere andet end fordervede latinske Præpositioner, hvilke vort Sprog, der har en ganske anden Oprindelse, kiender intet til. Dog om Rigtigheden eller Urigtigheden i disse og andre Afvigelser er her ikke Sted at tale. Denne Undersøgelse bliver det Tid at anstille, naar engang en autoriseret dansk Sproglære skal indføres i vore Almueskoler. Da vil det blive min Pligt, ifald dette Arbeide betroes mig, at betiene mig af alt det som offentlig eller privat kan være med Grund erindret imod min raisonerede Grammatik; hvor da fornemmelig vil komme i Betragtning, hvad som er blevet erindret af Recensenten i de Kiøbenhavnske lærde Efterretninger for forrige Aar, der med saa megen Kliid, Indsigt i Sproget, og Iver for dets Regelmæssighed har bedomt mit grammatikalske Arbeide. Det er altsaa langt fra, jeg vilde paastaae, at min Grammatik ikke kunde modtage Forbedringer, og ikke burde forbedres, førend den som almindelig Sproglære skal indføres i Skolerne. Men det troer jeg dog at kunne forlange, at naar en Mand, uden at nævne sig, og altsaa uden Authority, gjør et Udtog af samme, bør han følge den i Al.

Zr. Prof. Lous's Svar paa en Recension i disse Blade over hans Forsøg og Paasund til den theoretiske Navigations Udvidelse.

Den Recension, som i Kiøbenhavns Universitets-Journal 1794, andet Hæfte, er indrykket over mit lille Skrift: Forsøg og Paasund, sigtende til den theoretiske Navigations Udvidelse — er med saa megen Kundskab og Godhed forfattet, at jeg ikke kan andet end med Tilfredshed og Erkiendelighed deraf erfare, at mine vedvarende Bestræbelser for at fremme den theoretiske Styrmands-Konst iblant mine Landsmænd, stæer til:

berlig Ret. Jeg troer heller ikke, at lige for meget med at paastaae, at, naar det Til-
 læg til Marin-Calenderen, som nu er under Trykken, udkommer, skal intet fattes for den
 Danske Søemand, at han jo, forsynet med de danske Sjørmandsbøger, med de af mig
 tilførn opfundne og disse nu foreslagne Instrumenter, desuden med en Nautical-Almanac
 skal være i Stand til om Dagen eller Natten, med eller uden Horizont, saa ofte de him-
 melske Lys ere tilsynne, at vide sin paaværende Brede og Længde, og at altsaa den Plan,
 som jeg i 30 Aar har henstatet og arbeidet til, nu er fuldført. Men Recensionen inde-
 holder dog tillige saadanne Ting, som fordre Besvaring og Oplysning, og hvis Berigtig-
 gelse kan for Fremtiden have virkelig Nytte. — Historien og Oprindelsen af de danske
 Søe-Kaarter over Kattegatter og Østersøen er ikke deri retteligen lagte for Dagen, og de
 Søe-Opmaalinger, som fra Aar 1762 til 68 efter det Kongel. Admiralitets Ordre og
 Foranstaltning af min Broder og de med ham beordrede Herrer Søe-Officerer bleve for-
 rettede, ere aldeles ikke ommeldte, da dog dette deres vigtige, majsommelige og tillige
 nøiagtige Longemetriske Arbeid visselig fortjener al Publikum's Agtelse, og da jeg umueligen
 uden samme Skalde have kunnet frembringe mine udvalne Kaarter. De danske Søe-Com-
 passer, hvormed disse Opmaalinger ganske og aldeles bleve aigere, ere deri nedsatte under
 deres rette Vard, og vore Søe-Maalere skulde derved lettelig ferledes til at fatte mere
 Mistroe til deres Brug end de fortjene. Endelig har man optastet Tvivl om mine nye
 foreslagne Instrumenters Brugbarhed og Nøiagtighed, som jeg troer, Ingen, der har
 Erfaring af Søe-Instrumenters Brug i et bevæagligt Skib paa et uroeligt Hav, kan bi-
 falde. — Disse Skogger skal jeg søge at fordrive, og uden mindste Fortrydelses Nødvæls
 (som i Skriftskrifter nu omstunder desværre er alt for meget Nøde) foreene mig med min
 Recensent til venstfabeligen at udlede, og, om mueligt, fastsette Sandheden.

Søe-Compasset har fra de ældste Tider været anseet, som det egentlige Instrument
 for Søefolk til at opmaale Kyster og omliggende Grunde. Udi de bedste engelske og hol-
 landske Auctorer fra forgangne og i dette Aarhundrede findes Anviisninger nok til at bruge
 det med største Fordeel. Forrige Professor i Göttingen Pencher, een af Tydsklands yp-
 perlige Geometrer og Landmaalere, havde endog for det samme som et nyttigt og i mange
 Tilfælde frem for andre fortrinligt Landmaalings Instrument meget ferdeelagtige Tanker.
 Hans Ord ere følgende: "at Compasset er i mange Tilfælde i Planemetrien et mageligt og
 beqvemt Værktøi; at det fordrer ikke Værling til de bageste Stationer, men arbejder im-
 mer frem ad, da Meridianen udgier bestandigen det eene Been af Vinkelen; endelig at
 det i Skove, langs bratte Strandkanter og paa Stæder, hvor Synet ei er frit, næsten
 af alle andre Instrumenter kan allene tiene formedelt de alt for korte Distantsfer og de
 mange fer Udfigten forekommende Hindringer". Har dette været altid tilførn den almin-
 delige Tanke om Compasset, saa maatte samme meget mere gielde nu, efter at det hos os
 er bragt til den fuldkommenhed, at dets Værling er sikker paa 15 Minuter nær. Det
 har og virkelig, naar det allene bruges med Overlæg og Forsigtighed (hvilken dog ved et-
 hvert andet geographisk Instrument er nødvendig) en tilstrækkelig Nøiagtighed for at aflægge
 med paalidelig Nøiagtighed enhver Kyst og Strandkant. Recensentens Sammenligning
 imellem Compasset og Astrolabiet eller Ekliptics Cirklen er ingenlunde rigtig. Hvorledes
 de rigtigten bør sammenlignes, har jeg allerede viist i mit Skrift: Tentamina experimen-
 torum ad Compassum perficiendum &c. fra pag. 79 til 85. Mit Beviis saaar jeg her
 kortelig igientage: Hvad enten det kommer an paa at aflægge en vidtledtig lang Strand-
 kant eller en Kyst og Omkreds af en omskædt De med sine Bugter og Grunde 4 à 5 Mile
 ud til Søes, eller at bestemme en Pladses rette Beliggenhed i Brede og Længde, saa paa-

skaaer jeg, at Opmaalings-Compasset maae give Udsaget meget nœrmeinde sig Sandhed og til hoed et Afrolab vilde give. Jeg setter til Exempel: at i den Række af 67 Triangler, (som den Schenmarkske Opmaaling fra Lunds Observatorio til Strømsfad bestod af) var begaaet en tilgivelig Feil i den opmaalte Grundlinie imellem Fælle og Nagaards Qvarn af 20 Fod for meget til Vester, saa vilde denne lille Feil indflyde paa hele Triangel-Snitten, saa at Strømsfad kom til at ligge 860 Fod for Sydlig og 730 Fod for Vestlig. Lad os nu sette, at de 27 Hovedlinier imellem Lund og Strømsfad bleve med Loglinen udmaalte og ved Compasset afpejlede (Jeg antager, at Landet var jævnt og Sagen muelig) er det da ikke efter alle Probabilitets Love rimeligt, at den Feil af 15' i Coursen af hver Hovedlinie vil paa alle 27 gaae snart til Østers, snart til Vesters, og at Feilen i Distanten snart vil være for meget, snart for lidt, saa at den endelige Feil tilsidst neppe skulde overgaae den før omtalte ved den Schenmarkske Methode. Ligeledes ved at opmaale og afpejle Strandkanten af en Øe, skulde den eene Feil afhjælpe den anden, saa at Opmaalingen udi Afsætningen meget nær maatte ende i samme Punct, hvor den var begyndt fra. Jeg setter dernæst, at et Sted, hvis Beliggenhed man ikke veed, skulde bestemmes ved flere Pladser rundt omkring, som nele v. re aflagte. For Ex. Syderbierget paa Anholt, dersom man fra samme peylede med Compasset til Gerild K., Grenaae, Hæffel: Den, Kullons Fyr — — og saa mange Stæder, som vare synlige, troer jeg denne Pladses rette Lage paa nærmeste Maade skulde kunne bestemmes. Thi lad være, at i hver Peyling var en Feil af 15 Minuter, saa vilde disse Peylinger samles i et Rum af høist $\frac{1}{2}$ af en Fierding Wei, og naar Midten toges af dette Rum, vilde man komme Sandheden meget nær. Hvorledes Syderbierget paa Anholt er forbunden med den geographiske Opmaaling af Jydskke-Kysten, veed jeg ikke. Formodentlig er det skeet ved den Basis imellem Gerild-Klint og Steen-Krog, som er ikke meget over $\frac{1}{2}$ Mil. Dersom der nu i de tvende Vinkler, som man med Ekstrøms Instrument har taget til Signalet paa Anholt, er indløben en Feil af 2 Minuter, saa vilde den forvolde en Usikkerhed i Distanten af $\frac{1}{2}$ Fierding Wei. Altsaa ved at forbinde Anholt med Jydskke-Kysten paa denne Maade, kunde just indløbe ligesaa stor Feil, som paa den anden Maade ved Peyl-Compasset *)

*) Jeg kan ikke her tilbageholde mine Tvivlsmaal, angaaende Anholt's Beliggenhed, som man nu og troer, er paa det nøiagtigste bekiendt. I mit yorende Kaart af 1770 er Distanten imellem Lyøe og Syderbierg, der ligge meest O og V for hinanden $10\frac{1}{2}$ Mil. I mit platte Kaart af 1776 er den samme $10\frac{1}{2}$ Mil. I det samme forbedret af 1790 er den ogsaa $10\frac{1}{2}$ Mil. Men i det nye udfomne platte Kaart fra Kaart-Archivet er den samme Distant $9\frac{1}{2}$ Mil. Efter Sal. Professor Schenmarks Peyling fra Høghullen (uden Tvivl) til Syderbierget, var dens Cours Hul fra Meridianen $54\ 39\ 4''$, hvorved dette Bierg kom til at ligge $\frac{1}{2}$ Mil vestligere end i det nye Kaart. Da hans Peyling til Hæffel Den fra Høghul er aldeles rigtig, som toges paa samme Tid med samme Instrument, er det ikke at formode, at den første kunde feile over 1 Grad, som den maatte, om Anholt ligger saaledes som i det nye Søe-Archivets Kaart. Jeg har derfor en grunder Formodning om, at som denne Øe ligger i mine Kaarter $\frac{1}{2}$ Mil for Vestlig (som kom af det, at Hr. Schenmark ikke selv vidste ell. r kunde sige, om hans Peyling var til Midten af Landet eller til Syderbierget) den igien i det nye ligger $\frac{1}{2}$ Mil for Østlig, hvilket vel var værdt fra Landet selv ved saa mange Peylinger, som mueligt, med Peyl-Compasset, Sextanten og Afrolabiet tillige at undersøges og sættes uden for al Tvivl.

Da der i Aaret 1763 blev givet høi Ordre, at de danske Strandkarter med deres nærgrændsende Grunde, Indløb og Havne skulde med Gliid opmaales og oploddes, som i min Sal. Faders og Command. Weggersløfs Tid noget lidet var begyndt paa, og mit Embede forbandt mig til at være paa Raad med om den bedste og nemmeste Methode og de sikkerste Instrumenter, for at Arbeidet maatte fortsættes nogenlunde hurtigen og dog paa lideligen, indsaae jeg, overbevist ved ovenstaaende her anførte Grunde, at Compasset og Loglinen vare de nemmeste Midler til at naae det foresatte Niemed; men at Compasset især burde undergaae en total Forbedring, efterdi det den Gang hverken her eller udenlands forfærdigedes efter de rette Grunde, og derfor fejlede overmaade i Viisning og alt. Dette foranledigede mig til at trænge ind i Theorien af dette saa vigtige Værktøi, fastsatte Grundene, hvorefter det burde indrettes, og den Grad af Nøiagtighed, som naar det er fuldkomment, dermed kan opnaaes, og at give Modeller eller lade dem under min Opsigt forfærdiges af Styre-, Veyl-, Azimuth- og Opmaalings-Compasset, hvilket altsammen først i et dansk Skrift 1767 *) og siden i et vidtløftigere latinsk **) blev ved Trykken bekendtgjort, hvilke tvende Skrifter have havt Kienderes almindelige Bisald.

Med disse Instrumenter fortsatte Hr. Contre-Admiral Lous sine Opmaalinger fra Aar 1762 til 68, tillige med de Herrer Officerer og Commandeur-Capitainer Kiærulff, Pontoppidan og Wigandt, som vare een efter en anden hans Medhjælper. De opmaalede og aflagde den Siællandske, Mønske, Falssterke og Laalandske Strandkant, begyndende fra Amager af, hvor de gamle Arbeider tilforn havde sluppet, og endende ved Guldstavn (Sydhuffen af Langeland) og Femeren og Heiligenhaven i Holsceen. De aflagde tillige alle paa Landet fra Søen synlige Kirker, Høye og Søe-Mærker, og oploddede med største Gliid og Nøiagtighed Land-Grundene til flere Mile ud til Søes, deels ved parallelle Linier efter tvende paa Stranden opreiste Bagere, deels og iblant aliene efter Compasset (som dog var mere usikkert, efterdi jeg endnu ikke havde fundet paa at give Skups-Compasset den Grad af Fuldkommenhed, som nu Vand-Compasset har) hvorved enhver opmaalt Line langs Strandkanten blev en nye og sikker Basis for Operationerne paa Søen. De oploddede desuden hele Farvandet imellem Gilleøye og Cronborg (Tragten kaldet), hele Farvandet imellem Siælland og Skaane fra Cronborg til imell. m Amager og Falssterhoe og Risøbugte med den hidtil ubekjendte Flinte-Rende, Præstø-Havn, Søehunde-Vaen, Grundene omkring Gisser-Næev, Farvandet imellem Laaland og Femeren m. m. Sandelig! et høist nyttigt og for 5 Aars Tid stort og betydeligt Arbeid! Saa Aar før disse Søe Opmaalinger hos os foretoges, nemlig fra Aar 1760 af var det Hr. Prof. Schenmark i Lund efter høi Ordre ved en Triangel-Suite aflagde de Skaanske og Hallandske Kyster, hvilken i de Svenske Handlinger for Aar 1774 siden blev indført. Da jeg var saa lykkelig at bekomme allerede 1769 en Copie af den hele Opmaaling, og velbemeldte Hr. Professor desuden var saa god at meddele mig ved Correspondence al den Opviisning, jeg derom ønskede, saae jeg mig i Stand til formidelsst de Danske nu fuldendte Søe Opmaalinger og denne Schenmarkske Land-Opmaaling, men i Henseende til de øvrige Lande ved samlede Søe-

*) Forsøg til et nyt Nøiagtigheds Instrument — til Søe-, Veyl- og Azimuth-Compassets fordeeltagtsige Indretning og Magnetcraftens Aevning i adskillige Maaler og Stanger. Kiøbenhavn 1767.

**) Tentamina experimentorum ad Compassum perficiendum & unicuique usui tam nautico quam terrestri accommodandum, ut & ad vimnam magneticarum quantitatem explorandam & estimandam spectantium. Hafniæ 1777.

Observationer og andre Skipper-Efterretninger og gamle Kaarter at forfærdige og udgive 1770 et general vorende Kaart over Kattegattet og Østersøen. Saaom dette for sin Storhed var mindre beqvemt for de Søfarende, udgav jeg først i Aaret 1776 et plat Kaart over Kattegattet, og et andet over Østersøen, endnu begge grundede som det første, allene paa de danske Søe-Opmaalinger og den Svenske Triangel-Suite. Thi det danske geographiske Kaart Arbeide, som begyndte først 1765, vidste jeg i Aaret 1769 stet intet af, troet ikke heller, at det den Gang var avanceret længere end til Siællands Opmaaling, ligesom det SOge Fierdedeel af Siælland fra Kiøgebugt til Møen udkom Aaret derefter 1770, og det over Møen, Falster og Laaland i 1776. At mine trende udgivne Søekaart hos de Søfarende strax vandt saa megen Bifald og Tiltroe, har jeg derfor alene de danske Søe-Opmaalinger og det Schenmarkske Trigonometriske Arbeid at takke for.

14 Aar efter, nemlig 1790, da Kattegatts-Pladen var udslidt, besluttede jeg at lade stikke en nye efter en med mueligst Flid forbedret Tegning. De geographiske Maalinger vare den Gang fuldførte over alle de danske Der og den østre Side af Jylland lige indtil Skagens Punt. Af Videnskabs-Selskabet ved Hr. Prof. Bugge var jeg saa lykkelig at erholde disse Kaarter, for at copiere deraf Conturen af Landene. Mit Arbeid var dernæst at conferere den danske Søe-Opmaaling med de nu publicerede geographiske Kaarter over SO Delen af Siælland, Møen, Falster og Laaland, og fandtes der da en saa fuldkommen Overensstemmelse, at man virkelig maade forundre sig, at tvende saa forskellige Maalings-Maader kunde give saa lige Udslag. — Fra Amager af til Gisser Huk følges hver Bugt og hver Land-Ødde i begge Kaarter saa nøie, som en Copie sin Original. Fra Gisser rundt om Falsters og Laalands Strander er samme Lighed. Hver Punt ligger i den ene Opmaaling just paa samme Brede som i den anden; men i Henseende til Længden trækker Søe-Opmaalingen sig ganske lidet Øster efter fra den Geographiske, saa at Gisser-Hukken ligger noget over 1 Minut, og Albuen i Laaland 3' i Længde meer Østlig i Søe-Opmaalingen end i den Geographiske. Dette er paa saa lang en Distans en saare ringe Ting, og er det vanskelig tilviffe at sige, hvilket er det rette. Er Feilen virkelig i Søe-Opmaalingen, (som man formentlig de geographiske Kaarters Nøjagtighed bør troe) da er det meget rimeligt, den ene-og allene reiser sig af Compassets Misviisning. Thi endskjønt den ved Misviisnings Instrumentet med største Flid tidt nok blev undersøgt, er det dog umueligt saa nøie at vide den Middel-Misviisning for hele Strækningen, som Peylingerne burde været forbedrede med, siden den, som bekjendt, kan variere flere Minuter hver Dag og Time paa Dagen. Om Middel-Misviisningen ikkun antages 29 Minuter af en Grad for stor, skulde saadant allene forvolde, at hele Opmaalingen fortraaf sig denne lille Feil formogt til Øst. Overalt er dog Forskiellen saa liden, at man gierne kan sige, at begge Opmaalinger ere overensstemmende. Da jeg havde forviffet mig om denne Overensstemmelse, beholdte jeg alle det ved Søe-Opmaalingerne bekiendtegjorte, men laante af de geographiske Kaarter Conturen af alle de øvrige Lande og Der, hvorved dette Kaart i Henseende til Landenes Dannelse og Løge fik næsten en usøbederlig Nøjagtighed. Kunns Anboles Velggenhed kaldte jeg selv i det sidt 1791 udgivne Skrift *) endnu problematisk, og ønskede den nærmere bestemt. Dette er skeet siden, ved det Landets Dannelse og

*) Forklaring over Grundene, hvorpaa de af mig fra A. 1770 forfattede danske Søe-Kaarter beroe, hvad deri er fassat, og hvad endnu kunde nøiere bestemmes. Kiøbenhavn 1771.

Situation er af Hr. Justitsraad Bugge i den nye Samling af Videnskabs Selskabets Skrifter pag. 529 bekendtgjort, og Knobens Sammenhæng med Landet nœiagtigen af Hr. Capitain Harboe er undersøgt og opløddet. Der seiler nu intet for at giøre Rattegattet for Søemanden fuldkommen bekendt, end at det flittigen opløddes, hvormed de Herrer Stub og Harboe med saa megen Berømmelse har giort Begyndelsen. — Det behøves ikke, at man denne hydrographiske Methodes Nœiagtighed angaaende Skal (som Hr. Recensenten behager at sige) troe mig paa mit Ord. Mit Chartreque-Kaart, som jeg forfærdigede A. 1769, førend jeg kiendte det mindste til det geographiske Opmaalings-Værk, kan overbevise enhver, som forlanger at see det, derom. Hr. Recensenten kan ikke forestille sig, hvorledes det er uueligt. Jeg forestiller mig Sagen (hvis Muelighed, nu den ligger i de danske Søe-Kaarter selv klar for alles Øine, ikke kan benægtes) saaledes: Efterdi det er saa overmaade let med Peyl-Compasset at tage en Peyling fra den magnetiske Meridian, og tegne den op, at man i nogle saa Minuter kan vel optage 100 saadanne rundt omkring til de synlige Objecter, saa kan disse ved saa mange Krydsninger og Frem- og Tilbage-Peylinger verificere sig indbyrdes, saa at, endskønt hver Peyling kan seile 15', maae Sandheden dog tilsidst meget nær udkomme. Ligesaa med Loglinien, der er oprullet paa en Haspe, som til Søes. Naar den undersøges hver Morgen, før Maalingen skeer, om den har indkrympet eller strakt sig, og derefter i den maalte Distants giøres Tillæg eller Afdrag, vil hver opmaalt Line meget lidet seile; og da saadan Feil i mange 1000 maae uendelig, snart til det mere, snart til det mindre, variere, maae disse Feil compensere og afhielppe hinanden, saa det rette i et heelt Landkabs Opmaalning dog tilsidst udkommer. At dette virkelig er Tilfældet, kan, foruden det alt anførte, ogsaa følgende tiene som et endnu mere afgjørende Beviis: at, nemlig da Laalands og Falsters Kyster efter denne hydrographiske Maade bleve aflagte, endte Opmaalingen i Afsetningen paa nogle Favne nær i samme Punct, hvorfra den var begyndt. Af ovenstaaende er det klart, at denne hydrographiske Opmaalings Methode for sin Nœmhed og Hastighed især recommenderer sig for Søe-Folk og Søe-Opmaalere paa Steder, hvor man ei længe kan opholde sig, og hvor Landet ei i Forveien er optaget; saa ogsaa at den har sin tilstrækkelig Nœiagtighed for at frembringe tilforladelige Søe-Kaarter: endskønt jeg ingenlunde derfor nægter, at, naar Strandkanten og de fra Søen synlige Objecter i Forveien have aflagte, og det saa paalidelig som i de geographiske Kaarter, at disse frem for alt bør bruges, for dersaa at fortsætte Operationerne ud til Søes, efterdi det halve Arbeid derved er sparet.

Baads-Compasset havde jeg 1767 ikke kunnet bringe til større Fuldkommenhed, end at man i en Sluppe af 8 à 10 Karer kunde styre derefter paa 2 à 3 Grader nær, som dog var mere end man ellers den Gang kunde. Med Vand-Compasset er det nu lykkeds mig, at man i den mindste Baad, roende eller seilende, kan styre rigtig og stadig Cours dermed. Foruden Hr. Capitain Harboes og Lieutenant Fabricius's Prøver og Vidnesbyrd derom, som i mit Skrift ere anførte, har jeg siden paa det samme erholdet nye Beviis: En gammel Søemand og habil Skibs-Capitain og Navigator var i Sommer saa god at anstille de Prøver dermed, jeg ønskede i en Østerlands Jolle paa 4 Karer, førende Seyl og Jof. Han satte Compasset paa Toften, og fandt 1) at naar han roede jævnt, var Roesen stadig, og han kunde sikker styre efter den, men ved stærke og forcerede Naf med Naesen kunde det ikke saa vel skee. 2) Fandt han, da han en anden Dag i samme Jolle seylede ud i en trerovet M-rseyls Kuling, Compasset staaende paa Toften, som følger: han peylede det nye Værk (en Huk deraf) i NO; han drejede Rartøyet rundt, og fandt, at Roesen strax viste rigtig; han gik en 45° til begge Sider, Roesen blev stadig, og

visste strax rigtig, naar han stævtede til Objectet igien. Dette skeede i en saa liden Vaad; meget lettere maatte det gaae an i en Sluppe paa 8 à 10 Karer. Det er derfor upaatvibeligt, at dette Compas vilde være paa alle store og smaae Farvøier en troe Veiviser. Jeg har sagt i mit Skrift, at et efter den ordinære Maade indrettet Log, og saadant et Vand-Compas vilde indbringe i den hydrographiske Deel af Styrmands-Konsten en saa stor Nøiagtighed, at den uden Hielp af den astronomiske kunde med tilstrækkelig Sikkerhed (Strømmenes Virkning fraregnet) veilede de Seylende igiennem de store Vand. Jeg tilstaaer min Recensent, jeg burde have sagt (Strømmenes og Afdriftens Virkning fraregnet). Men saa troer jeg og ikke at have sagt for meget. Usikkerheden i Styringen kommer deels af Compassets egen Ustædighed, deels af Roergængernes Giring snart til een, snart til en anden Side af den anlagte Cours. Vand-Compasset, da det i Søen er ligesaa stadig som paa Landjorden, maae give en Samling af Courser ligesaa rigtig som jeg har beviist, Opmaalings-Compasset kan give dem paa Landet. Og de Urigtigheder, som komme af Giringen ved Roeret, vil uden Tvivl meget kompensere og afhjælpes huannden. For ved et Experiment med eet at oplyse mig, om jeg og feilede i min Formodning, bad jeg velbemeldte Skibs-Capitain at anstille samme Tid følgende decisive Prøve, saavel roende som seylende. Jeg anfører hans egne Ord:

1) Jeg satte ud fra en Pæl uden for Bommens Vagt ved Toldeboden den 2den August 1794, peylede en Hul ved det røde Huus paa nye Batterie i NO, og styrede samme Cours, uden at see til det peylede Sted, og forfaldt ungeser en god Favn fra Stedet. (Det var den Høierlandske klinkede Jolle, frisk Kuling, 2 Reev i Storsøylet og gif for Fok og Sejl). Vi vendte saa ad Toldeboden til, og peylede samme Pæl, som vi først gif Sejl fra (saavidt jeg erindrer) i SO, og da seylede samme Cours, uden at see til Pælen, og forfaldt ganske nær ved Pælen 3 Favne (NB. paa denne Time er givet adskillige Gange 4 Streger til hver Side).

2) Den 9de August s. A. i stille Veirlyg peylede adskillige Steder, og med Forsøg af haardere og sagtere Roening faldt det ud, at man kom til de peylede Steder, ved at styre efter Compasset (haarde Stød og Tag af Karerne kunde Compasset ikke taale, men jævn Roening meget vel).

Dette Forsøg anser jeg for afgjørende; thi er det en Sandhed, at Giringerne maae være stærkere i saadan en lille Jolle end i et stort Skib, og man dog kan seyle en Fierding Vey, styrende allene efter Vand-Compasset, saa sikker, at man feiler ikkuns 2 à 3 Favner, saa kan det vel ikke nægtes, at det samme maae gielde i det store paa et Skib, at dette Compas uden betydelig Afviigning fører Skibet frem den styrede Cours (Strømmene og Afdriften uberegnet).

Min foreslaagne Waterpas-Quadrant angaaende, da falder det bort af sig selv, hvad Hr. Recensenten anfører om Luft-Blærens alt for store Bevægelighed, naar jeg allene siger, at der er indløbet en Trokseyl ($3\frac{1}{2}$ Tommer, isteden for $3\frac{1}{2}$ Liner) som jeg i alle Exemplarerne, der udgives, med Vennen retter, men formodentlig uheldigviis er bleven urettet i Recensentens Exemplar. — Da jeg indseer dette Instruments store Nytte paa Søen, var det min Hensigt at gjøre det, ikke til et Curiositets og Konfistykke, men til et almindeligt Søe-Instrument, som af enhver Instrumentmager kunde forfærdiges og ei blive kostbar. Til den Ende valgte jeg uslebne Rør saadanne som de komme lige fra Glas

Syften, og iblant dem nogle (som altid findes) lidet krumme, havende en Bøgt af $\frac{1}{2}$ Line paa 13 Tommers Længde. I saadant et gaaer Luftblæren $3\frac{1}{2}$ Line ved 1 Minuts Inclination. Naar det ved Skruerne tvinges, nedflytter den sig $1\frac{1}{2}$ Line for hver Minuts Hælding. Naar Røret har kun en Bøgt af $\frac{1}{2}$ Line paa 13 Tommers Længde, vilde Blæren bevæges 6 à 7 Liner, men den kunde tvinges, uden Fare for at brækkes, til at gaae 3 Liner for hver Minuts Inclination. — Alt dette er med Gliid forsøgt og bestemt. Men enten Luftblæren gaaer 6 Liner eller 3 Liner for hver Minuts Incl., saa findes Høiden derfor ligevel. Hr. Recensenten tager derudi Feil, at han anseer Waterpasset som den fornemste Deel af Instrumentet. Det er den halve Riffert, som egentlig gjør det til et beqvemt Søe-Instrument. Enhver Søemand veed, at han kan staae paa et Skib i Søe-Gang, og holde David's Quadranten (sigtende igiennem Sigthullet, og stillende den sorte Linie i Horizont-Krydset paa Kamningen) saa stadig, at Solens Høide kan skydes paa 2 Minuter nær. Altsaa kan man ogsaa med dette Instrument igiennem Sigthullet holde Solens underste Rand (direct seer) til at stryge Riffertens ovre Plan, og da kommer det reflecterede Syn til Hielp, ved det begge Villederne, naar den holdes ret, vil just med Kanterne stryge hinanden, hvilket, i Forhold som Rifferten forstørres til, vil blive mere kiendeligt. Naar begge Villederne holdes stadigen saaledes, og Inderen, som fører Waterpasset, tillige har faaet sin rette Stilling parallel med den sande Horizont, vil Luftblæren staae stille i Midten, hvad enten den er bevægelig 2 Liner eller 6 Liner for hver Minuts Hælding; men det er dog bedre dens Bevægelse er, som jeg har bestemt; $3\frac{1}{2}$ Line for hver Minuts Inclination; thi det høieste deraf kunde hende, var, at siden Villedernes Bevægelse ikke kan Kiønnes nærmere end 1 Minut, saa maatte Luftblæren vandre 1 à 2 Liner paa hver Side af Rørets Midte, som vilde just bidrage til Observationsens Nøiagtighed. Dog dette skeer ikke eengang formedelst Frictionen af Spiritusen mod Glassets indvendige Side. — Paa Landjorden har jeg mangfoldige Gange forsviftet mig om, at man, naar Instrumentet er stilt, kan ved Solens, Maanens eller en Stjernes Høide finde Kiøbenhavn's Brede imellem 1 og 2 Minuter. Og jeg har saa megen Erfarenhed af Søe-Instrumenters Udslag i Søen i al Slags Veyrlig, at jeg er overbevist om dets Brug vilde blive let i Søen og dets Nytte betydelig. Ja jeg tør endog paastaae, at ifald denne Quadrant blev almindelig indført, vilde den allene udvide den astronomiske theoretiske Navigations-Grændser indtil dobbelt, siden der udentvivel ere ligesaa mange Tilfælde og Eider, da Kamningen er usynlig, som da den er kiendelig og synlig. Jeg har nu snart saadan en Waterpas-Quadrant ikkun af 12 Tommers Radius færdig, som jeg troer, i Søen vil blive meget haandelig og beqvem. Denne skal til enhveres Estersyn ligge hos mig tilreede, om nogen skalde ønske med andre efter dette Mønster giorte at anstille Prøver i Søen.

Ligeledes har jeg en dobbelt Sextant nu ganske færdig og aldeles efter mit Sind, saadan som jeg troer, den blev et beqvemt Søe-Instrument, da Radius til hver Sextant er kun 12 Tommer. Den veyer 6 Pund, men kunde gjerne gøres til 4 à 5 Punds Bøgt, og er til Brug overmaade magelig. I et Dieblisk saer man Distanfen fra Solen eller Stjernen til Maanen ved den een Sextant, og tilbage ved den anden fra Maanen til Solen eller Stjernen, og dette kan skee vel 10 Gange, førend Maanen forandrer kiendelig sin Plads i sin Bane. Af alt hvad jeg efter mange igientagne Prøver og den strenge Undersøgning (forøenet med den fornødne og fornøstige Mistroe til egne Daafund, som mange Mars Erfaring bør give) kan jeg ikke indsee andet, end at dette Instrument, naar det med al den engelske Konst-Inddeling og Arbeid blev forfærdiget, vilde i Haandelighed langt overgaae den Dollon'ske Sextant, ja endog den Mayer'ske eller Graa'ske Cirkel,

og vilde være ligesaa magelig til at maale til Søes Distansen paa Himmelen, som Octanten er til at maale Hviden. Den ligger hos mig til Enhoers Efterlyst færdig, om man skulde ønske med andre, giorte efter denne Model at anstille paa Søen Prøver.

Kjøbenhavn den 25 October 1794.

Christian Carl Lous.
Professor og Navigations-Directør.

IX.

Fremmedes Kiendskab til danske Lærde og dansk Litteratur.

(See forrige Aargang IV Hefte No. V.)

I.

Leipzig er i Aaret 1791 begyndt at udgives: *Brager*, ein litterarisches Magazin der deutschen und nordischen Vorzeit, ved Boek og Gråter. Et Bærk af mangfoldigt Indhold, som vil tiene til at udbrede Kundskab om vor nordiske Litteratur og Sprog hos vore Naboer. Man finder her adskillige islandiske Sagar og Digtværker, deels oversatte, deels omarbejdede og efterlignede. — Iblant flere Medarbejdere nævnes Hr. Bibliotheksecretar *Nyerup*, som har meddeelt en chronologisk Fortegnelse paa alle Udgaver af nordiske Sagar og Poesier, saa fuldstændig og nøiagtig som den hidindtil ingensteds fandtes, altsaa til Litteraturens virkelige Berigelse.

Deeltagelsen i dette Magazin har Hr. *Nyerup* ventelig at tilskrive, at hans Portrait og korte Levnetsbeskrivelse har faaet Sted i *Sammlung von Bildnissen Gelehrter und Künstler*, udgivet af Joh. Phil. Moser i Nyrnberg, 10 Hefte.

2.

Hr. Professor *Lundblad* i Lund i Skaane har i sine *Tidningar* N. 6. f. N. ladet afstrykke Hr. *Affessor Sporons* ovidianske Blomster, som de her kaldes, skrevne paa Sal. Professor *Snedorffs* Grav, tillige med dennes korte Levnetshistorie af Hr. Kammerherre *Subm.*

3.

Hofpræsten, Provsten og Sognepræsten i Markaryd, Mag. Carl Wilhelm Rhodin i Sverrig, har efter Kongel. Tilladelse paa egen Bekostning opreist den saa kaldte Kongesteen (af $6\frac{1}{2}$ Alens Længde, $3\frac{1}{4}$ Dito Brede, samt $\frac{1}{3}$ Alens Tykkelse) ved Ulfbeks Præstegaard i Kroneborgs Lehn, paa hvilken Kongerne Gustav Adolph og Christian den 4de skal have siddet, da de holdte et Røde ved Ulfbeks Præstegaard i Markaryd Aar 1629. Kongen har befalet sit Kønne Videnskabs og Antiquitets Academie i Stockholm at forfærdige dertil passende Inscriptioner, som med forgyldte Bogstaver ere indgravede i den forhen tilhugne Steen. 2 Kanoner paa deres Lavetter ere plantede ved Steenen og et Stakit af 5 Alen i Quadrat opsat omkring samme. Inscriptionerne lyde saaledes i Oversættelse. Paa den ene Side:

Paa denne Steen sadde Gustav Adolph og Christian den 4de 1629, besværende et fortroeligt Overlæg, indbyrdes Venkab og Nordens Belfærd. Gustav III. bærede Stedet 1785 med sin Narværelse, og tillod at Steenen til Amindelse maatte opsettes.

Paa den anden Side:

Opreist 1792, da Landshøvdingen over Kronborg Lehn var Frieherre G. H. Falkenberg og Biskoppen over Berio Stift, Medlem af den Kongel. Nordstjern-Orden, Mag. Oluf Waldqvist, af Hofprædikanten og Sognepræsten i Meenigheden, Mag. Carl Wilhelm Rhodin.

Denne Berøring angaaer vel egentlig ikke den danske Litteratur. Jeg har dog villet give den Sted her, for at viise, med hvilken Omhyggelighed man i Naboeriget behandler offentlige Mindesmærker, at en Mand ikke engang paa egen Bekostning tør opreise et Monument, uden at Regjeringen vil viide deraf, og besørge Inscriptionerne ved de Mænd, man bør tiltroe den bedste Indsigt i saadanne Ting. Hvor ganske anderledes ansee vi denne vigtige Sag?

Vi tillade enhver at beskæmme sig ved de barnagtigste Ideer til Skuepenge, de smagløseste Indskriver paa Medailler og a. m.

Endog offentlige Monumenter, som opreises ved Borgernes frivillige Sammenfald, overlader man til Hændelsen, som maa sørge for, om de skulle hædre eller vanhædre vor Smag hos Fremmede, da vi dog have baade et Konstacademie og et skønne Videnskabers Selskab, hvis Bestemmelse kunde synes at berettigede dem til at høres i saadanne Ting, det første i Henseende til Anlægget og Ideen, det andet i Henseende til Vaaskriveren; naar man ikke vilde vælge den ellers saa antagne Publicitetens Vej, og underkaste Sagen Publicums Omdømme. Men ofte staae de der for Alles Dine, uden at man veed, hvem man har at takke for det ene eller det andet.

4.

Hr. Prof. Thaarups korte Veiledning til Danmarks Statistik roses i Appendix til Critical Review Vol. VII, som et velskrevet Fersøg, der fortjener en Oversættelse.

Samme Skrift anføres ogsaa i Giornale delle Letteretura Kraniera, som udkommer i Mantua, med disse Ord:

”Dette er et Werk, som fortjener at være kiendt ogsaa i Italien, saameget mere som man hos os ikkun har saa og forvirrede Kundskaber om Danmark”.

Og næsten med samme Ord bedømmes det i Efemeridi letterarie di Roma 1793 No. 44, og samme Extracter gøres deraf; saa man har Marsag at troe, at den eene af disse Journaler har udfkrevet den anden.

5.

I allgemeine Litteratur-Zeitung i Jan. 1794 anmeldes Ober-Conductør Niels Motvilles geometriske og oeconomiske Jorddelings og Jordskiftings Lære ic. tilligemed Christiani's tydske Omarbejdelse deraf, den første udkommen Kiøbenh. 1791, den anden Göttingen 1793 med en Fortale af Hofraad Kästner.

Om den første siges: ”Den danske Original udfulder virkelig et Hul i Læren om Geometriens specielle Anvendelse. Den er udarbejdet i Anledning af den i nyere Tider med saa megen Iver i Danmark paadrevne Udskifning af Overdrev og andre Fæltedsmærker, ogsaa fornemmelig indrettet til Hielp ved denne praktiske Brug. Endskiont derfor i Oversættelsen de almindelige Lærdomme deraf fuldkommen hensigtsmæssig ere benyttede, saa beholder dog Originalen steds sin egen Værd, da den leverer meget skønne Oplysninger til Kundskab om Landhuusholdningens Forfatning i Danmark, om de derved brugelige Maal og andre Omstændigheder, hvilke man ellers ingensteds antvæffer, eller dog ikke saa tilfredsstillende, som her findes oplyste”.

Med denne Bedømmelse af vor Landsmands saare vigtige Skrift kan man være temmelig vel tilfreds, naar dets Værdie skulde lægges for Dagen ved hans Epitomators Hielp. Men det vilde mere bidrage til at bekendtgjøre den danske Originals sande Værd i Tydskland, og tillige til at udbrede dens nyttigere Brug, om Hr. Christiani ikke havde forbigaaet ander, end hvad som anføres i det 16de Cap. om Hartforsns Beregning, og nogle faa paa andre Steder i Skriftet forekommende Bemærkninger, som allene kan ansees egne for Danmark, og om han tillige ikke uden vigtig Bevæggrund var afvoegen fra den danske Forfatters Afhandling. At oversætte et med mathematisk og oeconomicke Estertanke udarbejdet Skrift med pure analytiske Loci communes, kan ikke andet end forringe Skriftets sande Værd, og bringe mange Sætninger i Tvivl hos den mathematisk oeconomicke Læser. En stadelig Virkning af en nye Udarbejdelse, hvormed ikke burde have den Hensigt, end den, som den danske Forfatter har havt med sit Skrift, ved en simpel, jævn og tydelig sammenhængende geometrisk og algebraisk Fremgang, foreenet med oeconomicke Grundfætninger, ikke allene at gjøre Opdagelse af Oplosninger i de Landoeconomicke Tilfælde, hvortil den simple Arithmetik er utilstrækkelig, men og derved at tiltrække Landhuusholdernes Opmærksomhed paa den mathematiske Analytiks Nytte og Fornødenhed i Landvæsenet, og derved usformærkt opvække en almindelig Lyst til de mathematiske analytiske Videnskaber, hvilke ved hver en nye og nyttig Anvendelse vinde i deres Brugbarhed.

Hr. Christiani er mere Geometer end practisk Landoeconom. Han opfylder derfor sit Skrift med adskillige geometriske Delingsmaader, som findes i de fleste practiske Geometrier, og ere fuldstændigen afhandlede i Festers danske Geometrie. Men disse ere til ingen Nytte; og at afhandle Jordfisknings-Læren, uden at have den nyttige Praxis i Sigte, er at forsøge sin Hensigt. De practiske Forsigtigheds Regler ved den arithmetiske geometriske Inddeling til at opnaae den største Nødtigheds Grad, havde fortient en udførligere Forklaring, da deres practiske Nytte er meget betydelig, og Materiens mathematiske-analytiske Behandling kan allene ansees som Videnskabs Spil, naar man ei tillige har Practiken og Anvendelsen i sammenhængende Sigte.

Denne Analytikens Anvendelse paa Landoeconomien, som udgjør det morvilliske Skrifts Fortieneste, har den franske Recensent af samme i l'Esprit des Journeaux indseet: "Vi mangle ikke (skriver han for December 1791) Bøger i Geometrien, ikke heller Bøger om Agerdyrkingen, men at foreene disse to Videnskaber, at viise hvorledes Geometrien og selv Algebra kan være til megen betydelig Gavn i Landoeconomien var vist nok noget, som fortiente de Lærdes Agtsomhed. Forfatteren til Skriftet: Jordfisknings-Læren, s. v. som Regieringen har anbeforet adskillige didhørende Arbejder, kiender den Sag til Grunde, han skriver om, og maae læses med Fornøielse af hver, der veed at sette Priis paa slige Undersøgelser. Denne Bog er et tydeligt Beviis paa, at den for Statens Vel saa vigtige Agerdyrkningsvidenskab i Dannemark begynder at nyde den Agtelse den fortienter, og at man anseer den for en værdig Syssel for Mænd, som have faaet en lærd Opdragelse, og som ere istand til at afgive sig med den menneskelige Forstands allerfublimeste Undersøgelser".

Samme Dom sælbes derover i Appendix to the critic. review Vol. IV. p. 547: "Niels Morvilles Bærk (hedder det der) er af overmaade stor Nytte. At foreene Geometrie med Agerdyrking, og at viise, at Geometrie, endog Algebra, kan være til stor Fordeel for Landhuusholdningen, er en Gienstand som fortienter Opmærksomhed o. s. v.

6.

Af Hr. Prof. Rabbe's danske Tilskuer ønsker Rec. i Jen. alg. Lit. Zeit. Februar 1794 et med Forstand og Smag gjort Udtog af de fortrinligste Stykker, med Udadelse:

af det som ikkun interesserer Danmark, eller vel endog Kiøbenhavn allene, og anseer saadant Udtog som en sand Binding for den tydske Litteratur.

7.

I samme Litteratur-Tidende N. 87. d. A. anmeldes denne Universitets Journals første Aargang, og betragtes fornemmelig, som et Archiv for det Kiøbenhavnske Universitets Lærdoms Historie. — Vist nok ønskede jeg at bringe den dertil, og skal paa min Side intet undlade for at foreene denne Hensigt med Journalens øvrige. Men enhver seer let, at jeg ikke kan iværksætte dette, uden mine Herrer Collegers fælles Bistand. Hr. Justitsraad Bugges historiske Efterretning om det Kiøbenhavnske Observatorium og dets Astronomer fra 1636 til 1777 i 4de Hæfte nævnes her med fortient Berømmelse, og dets Forfættelse ventes med Længsel. — Et Sted i denne Recension fortæller at holdes nærmere for Lyset. "Ehvert Hæfte (siger Rec.) indeholder nogle Recensioner af nye fortrinlig vigtige Skrifter, hvilke ere forfattede med Indsigt, men, som det synes, ikke altid med streng Upartiskhed. I det mindste synes os, at Fors. i Henseende til alt hvad som angaaer det foreslaagne og af mange fortiente Mænd, saa meget anbefalede norske Universitet, ikke viser den Fordomsløshed (Unbefangenheit) som anstaaer saa vel den sande Lærde, der aldrig bør betragte en Foranstaltning til Videnskabernes Udbredelse fra en ensidig Synspunkt, eller med Hensyn til personlige Omstændigheder". — For det første maae jeg her bemærke hos min Dommer en liden Uansændighed deri, at da han, i Anledning af at jeg havde givet et Bink om, der vel undertiden kunde udsendes fra Danmark Recensioner over danske Skrifter, taler i saa høi en Tone om sin egen Recensenttyd, at han forsikkrer: at "den almindelige Litteraturtidende var utilgængelig for saadanne litterariske Synderes Konster" — Han dog vil være saa uærig imod en fremmed Collega, at han i saadan en Gestand tør giøre ham mistaunk for Partiskhed. I mit Fæderneland haaber jeg at være fordeelagtigere bekendt fra denne Side; og om den Kritiske Journal, som jeg i 12 Aar har udgivet, ikke havde anden Dyd, tør jeg dog være stolt af, at den almindelig blev erkjendt for at være upartisk. Men Begrebet om Partiskhed har i 20 Aar meget forandret sig. Den Gang kaldte man den upartisk, som naar han bedømte Ting eller Personer, kunde glemme sin Staats, sit Embedes, sin Professions Fordomme, glemme sine personlige Forhold til Venner og Uvener, sine personlige Udgifter til Lykke og Befordring, til Had og Misgunst. Nu derimod hedder den partisk og ferdomsfuld, der ikke uindskrænket vil antage som statsnyttig og velgjørende enhver Meening eller Foranstaltning, som hvert et Svindelhoved, der ofte har mere god Villie end Forstand og Erfaring, men ogsaa ofte drives af umiskjendelig Egenlyste, faaer i Stænde at paatvinge Publikum. — Hvad især det norske Universitet angaaer, da er det saa langt fra, at jeg har fraraadet det eller lagt det Hindring i Wiien, at jeg endog har medsaat dem, som holdte saadant et Institut for utiensligt; at jeg har viist, hvad Nytte det vilde have, ikke allene for Norge, men ogsaa for Danmark, at det vilde befordre en selv for Kiøbenhavns Universitet gavnlige Concurrents, at det vilde aabne en nye Befordringsvei for vore unge Studerende, hvilke nu efter at have beriget sig med gavnlige Kundskaber baade hjemme og ude, enten slænges hen i en Askrog, hvor de ere døde for Videnskaberne, som havde Ret at søge saa meget af dem, eller gaae hen usforsørge, indtil de tabe Lyst og Mod til at gavne Fædernelandet a. a. m. — Men at jeg ingen Deel har kunnet tage i al den entusiastiske Støi, som man ved denne Leilighed har tilladt sig, at jeg ikke har kunnet bifalde alle de i den første Hæfte foreslaagne, tildeels voldsomme Midler til dette Instituts Forfættelse, og især at jeg ikke har villet giøre mig til

Forræder af den Stiftelse, hvorved jeg tiener, eller tie stille til, at man vilde fravende den sine retmæssige og lovlige Indtægter: det skulde jeg ventet, havde snarere geraadet mig til Noes, end opvakte Mistanke imod mig. — Hvad det er for personlige Omstændigheder, denne Rec. sigter til, skal jeg ikke kunne sige. For min egen Person har jeg intet enten at tabe eller vinde ved et norsk Universitet, da jeg er i den Alder, at jeg ikke kan vente at opleve den Tid, at et norsk Universitet, om ogsaa dets Stiftelse nogensinde skulde blive til noget betydeligt Tab for Kiøbenhavns, hvilket jeg ikke indseer, kan være bragt til den Modenhed, at dette Tab kunde ramme mig. Og hvad min Søn angaaer, som fra første Ungdom har dannet sig til academisk Lærer, da kunde han snarest vente at finde den Befordring ved et norsk Academie, som han har maattet savne ved det danske; og er desuden nu ansat ved Kiøls Universitet, hvor jeg ønsker og haaber, at en Bernstorffs hæderlige Bifald vil holde ham skadesløs for det Offer han har giort af sit egentlige Hæderland og sine æmteste Venner. — Til sidst bør jeg forstikke Rec., at han ikke behøver at besvrygte, jeg skulde lade mig forlede til nogen inqvistorisk Jagt (som han kalder det) efter de Personer, som fra Danmark udsende Resentioner til fremmede Journaler. Dertil elsker jeg min Noe formeget, og staaer for lidet i Forbindelse med Skræbenterne. Men at saadan Handel virkelig har havt Sted, er jeg i Stand til at documentere.

Indholdet af Universitets-Journalens anden Aargang.

	Side		Side
Første Hæfte.		Andet Hæfte.	
I. Candidater som i Aaret 1793 ere indskrevne ved Universitetet	1	X. Overordentlig Værfient af Selskabet til de skønne Videnskabers Forplantelse	42
II. Collegium Medicum	9	XI. Christiansborgs Slots Brand	43
III. Indkomne Prøisafhandlinger for 1793 og udsatte Prøismaterier for 1794	17	XII. Doctor-Promotion i Medicinen	44
IV. Om Ribe Skole af Hr. Conrector Heiberg	21	XIII. Danske Lærdes Doctor-Promotion ved tydske Universiteter	44
V. Det Holbergske Legat til Jomfruers Udstyr	29	XIV. Liste paa de Candidater, som oppebære de for Odense Skole og Gymnasium legerede Beneficia	47
VI. Vigtige danske Skrifter	32		
VII. Brev fra Hr. Doctor Træskov i Christiania	39	I. Plan til Videnskabernes Flor og Udbredelse, indsendt af Consistorium til det Kongel. Cabinet i Aaret 1771	49
VIII. Universitetets Forhandlinge	40		
IX. Kongel. Rescripter og Cancelliebreve	41		